

Rapport 2008:24

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Saraprojektet 2004-2007

Ett processinriktat arbete för att förebygga hedersrelaterat förtryck
och våld

Foto omslag: iStockPhotos © vera bogaerts

Tryckeri: Tabergs Media Group

Utgivningsår: 2008

ISBN: 978-91-7281-321-2

Fler exemplar av denna rapport kan beställas hos
Socialavdelningen, Länsstyrelsen i Stockholms län,
tel 08-08-785 40 94, 785 41 94

Besök också vår webbplats www.ab.lst.se

**Författare:
Siv-Britt Björktomta**

Rapport 2008:24

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Saraprojektet 2004-2007

Ett processinriktat arbete för att förebygga
hedersrelaterat förtryck och våld

Förord

Länsstyrelsen i Stockholm har sedan 2003 regeringens uppdrag att främja utvecklingen av stöd och skyddsinsatser för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck i länet. En mängd olika aktörer i det civila samhället samt ett flertal myndigheter har, med varierande resultat, engagerat sig i det förebyggande arbetet och utvecklat resurser för stöd och hjälp till de utsatta. Kommunerna, och i synnerhet socialtjänsten, har en central roll och en mycket viktig uppgift i sammanhanget.

Huddinge kommun var den första kommunen i landet att efter mordet på Fadime Sahindal 2002 ta fram en handlingsplan för stöd till ungdomar som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Men arbetet stannade inte vid det. 2003 ansökte IFO-enheten i Huddinge kommun om projektstöd från Länsstyrelsen för att bygga upp en organisatorisk struktur och vidareutveckla personalens kompetens som en förutsättning för att kunna ge adekvat stöd och lämpligt bemötande till utsatta ungdomar. Projektet löpte under tre och ett halvt år och är nu avslutat.

Att bygga upp stöd och hjälp för hedersvåldsutsatta ungdomar och utveckla förebyggande insatser är förenat med en del svårigheter. Processen är mödosam och komplex och arbetet kräver ett långsiktigt, processinriktat förhållningssätt.

Projektledaren SivBritt Björktomta tillsammans med projektgruppen i kommunen och med konkret och engagerat stöd från Kristina Bergström, chef för kommunens IFO-enheten, har lyckats med att hålla ihop och leda fram arbetet med en sådan process. Kunskaper och insikter har utvecklats på vägen, verktyg och strukturer har utarbetats som nu integreras i kommunens ordinarie verksamhet.

Länsstyrelsen ser det som värdefullt att dessa erfarenheter, insikter och verktyg kan komma också andra aktörer tillgodo i deras strävanden efter att skapa stöd och skydd till hedersvåldsutsatta ungdomar och förebygga kvinnofridsbrott i sina respektive kommuner.

Stockholm 7 maj 2008

AnneMarie Danon

Socialdirektör

Länsstyrelsen i Stockholms län

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Saraprojektets design och innehåll	11
Saraprojektets syfte och metod	11
Åtta kompletterande delmoment	12
Saraprojektets arbetshypotes	14
Ett kunskapsutvecklingsprojekt	17
Saraträffarna – en seminariereserie under våren 2005	17
Decemberträffen – Olika definitioner av så kallat hedersrelaterat förtryck och våld.....	17
Januarträffen – Checklistor – erfarenheter från andra kommuner.	18
Februarträffen - Flera kulturer – ett liv.....	18
Marsträffen – Linnamottagningen, ett skyddat boende.	18
Aprilträffen - Att arbeta med föräldragrupper	18
Majträffen – Elektras stödverksamhet	18
Junträffen – Hur kan vi arbeta förebyggande?	18
Saragruppen - en arbetsgrupp	18
Augusti – träff 1. Syftet med Saragruppen.....	19
September – träff 2. Etiska kodord och dilemman	20
Oktober - träff 3. Svårigheter i arbetet med målgruppen.	20
November - träff 4. Vad är så kallat hedersrelaterat förtryck och våld?	20
December – träff 5. Vad ska Huddinge kommun satsa på?	21
Februari 2006 – träff 6. Att bilda ett resursteam	21
Etapp två. Skiss på ett kommunövergripande förebyggande arbete	23
De unga kvinnornas berättelser	26
Metod och tillvägagångssätt.....	26
Hur kontakten har etablerats med unga kvinnorna.....	27
De unga kvinnorna.....	27
Intervjuerna.....	28
Etiska överväganden	28
De unga kvinnornas familjer	29
Liv med begränsad frihet	29
Patriarkala pappor	32
Sexualiteten – förbjudet område	34
Kärleksideologin och vikten av att göra det i ”rätt” ordning	35
Hedersstrukturernas konsekvenser	37
Samhällets stöd och insatser?	39
Sammanfattande analys av de unga kvinnornas berättelser ..	41

Avslutande reflektioner över Saraprojektet.....	44
Källförteckning.....	49
Bilaga 1.....	51
Sara-teamet i Huddinge – ett resursteam mot hedersrelaterat våld.....	51

Sammanfattning

Huddinge kommun har mellan 2004 och 2007 drivit Saraprojektet, ett metod- och kompetensutvecklingsprojekt med syfte att ta fram ett kunskapsunderlag för hur en kommun skulle kunna arbeta för att förebygga så kallat hedersrelaterat förtryck och våld.

Syftet var att öka kunskapen om hedersproblematik, främst inom individ- och familjeomsorgen för att förbättra personalens bemötande och stöd till utsatta ungdomar. Syftet var också att bygga nätverk och skapa förutsättningar för ett samarbete mellan olika enheter i kommunen. Projektet har finansierats av Länsstyrelsen i Stockholms län, Storstadssatsningen samt FoU Södertörn och haft en projektledare anställd på halvtid.

Utgångspunkten för Saraprojektets arbete har varit att hedersproblematikens grundläggande fokus handlar om kränkningar av kvinnors och barns rättigheter i en speciell kontext, i familjer med specifika strukturer. Det handlar om kränkningar av kvinnors och barns mänskliga rättigheter som de uttrycks i FN:s deklarationen om de mänskliga rättigheterna, i Kvinnokonventionen samt Barnkonventionen. Hedersrelaterat förtryck och våld är också ett brott mot svensk lagstiftning.

Erfarenheterna från de tre projektåren visar att en enskild utbildningssatsning bland kommunens personal inte är tillräcklig för att täcka behovet av kunskap om detta förtryck och våld. För det första är personalomsättningen bland socialsekreterarna så hög att kunskapen inte stannar kvar inom personalgruppen. För det andra är hedersrelaterat förtryck och våld ett komplext fenomen som rör känsliga områden som kön, sexualitet, våld inom familjen, olika syn på familjen samt olika synsätt när det gäller barn och ungdomars uppväxt, tillsammans med religion och etnicitet. Personalen behöver därför tid och utrymme för kritisk bearbetning och etisk reflexion av den egna förståelsen av hedersproblematiken. Det har även visat sig att personal, främst socialsekreterare som arbetar med myndighetsutövning, behöver ett tydligt stöd i både utredningsarbetet samt i kontakterna och arbetet med flickorna och deras familjer.

Ett viktigt resultat av arbetet med Saraprojektet är kunskapen om att de främsta arenorna för det förebyggande arbetet är skolan, ungdomsmottagningen men också mödravården, barnavården, familjecentraler och förskolan. Den samlade erfarenheten från de tre projektåren visar att en grundläggande kunskap och förståelse om hedersproblematiken behövs inom samtliga delar av kommunens verksamheter. Intervjuer med personal som i sitt arbete kommer i kontakt med dessa familjer och intervjuer med unga kvinnor som lever med någon form av kontroll och begränsning av sitt

sociala liv och sin sexualitet pekar på att det krävs ett omfattande arbete på olika enheter samt på flera nivåer i hela kommunen för att kunna bryta detta våld och förtryck. Det praktiska arbetet behöver formas utifrån varje enhets uppdrag och mandat. Konkret skulle detta innebära att till exempel mödravården och barnvårdscentralen (familjecentraler) i sina ordinarie föräldragrupper tar upp frågor som handlar om olika synsätt när det gäller familjen, föräldrarollen, synen på barn, på döttrar och söner samt jämställdhet. Skolan och ungdomsmottagningar arbetar med frågor som rör ungdomssexualitet, oskuldsproblematik, könsroller och jämställdhet. Introduktionsenheten för nyanlända arbetar med frågor som rör till exempel svensk lagstiftning, förbudet mot aga, synen på barnet som en egen individ eller som en del av en familj, jämställdhet och så vidare. Den övergripande målsättningen med Saraprojektets arbete har varit att ungdomar som växer upp i Huddinge kommun ska ha möjlighet att själva kunna skapa sina egna handlingsutrymmen.

Inledning

I januari 2002 fick kommunstyrelseförvaltningen i Huddinge kommun i uppdrag av kommunstyrelsens ordförande att se över hur kommunen arbetar med kvinnor som utsätts för våld. Resultatet blev ett handlingsprogram *Mot våld i nära relationer*, med tre handlingsplaner, ett för kvinnor, ett för unga kvinnor i patriarkala familjer och ett för barn som bevittnat och/eller utsatts för våld. Handlingsplanerna antogs av socialnämnden i mars 2003 och ska vara ett verktyg i första hand för socialsekreterare som i sitt arbete möter människor som utsatts för våld i nära relationer. Utbildning till all personal inom socialtjänstens Individ- och familjeomsorgen, IFO-enheter, har genomförts och handlingsprogrammet mot våld i nära relationer ingår idag i introduktionen för nyanställda som genomförs en gång per termin.

Ungdomsmottagningens centrala roll

Unga kvinnor i Huddinge kommun som lever i familjer med hedersrelaterade strukturer söker sig i stor utsträckning till ungdomsmottagningen. På mottagningen kan de få rådgivning av kuratorer utan att bli registrerade inom socialtjänsten. Ungdomsmottagningen samorganiseras tillsammans med landstinget som ansvarar för barnmorskor och läkare. Ungdomsmottagningen i Huddinge kommun för ingen systematisk statistik över hur många av besöken som haft en hedersproblematik i botten, men både kuratorerna och barnmorskorna uppger att de träffar 1-2 unga kvinnor i månaden som uttrycker att de lever i familjer med kontroll och begränsningar och att detta innebär svårigheter för dem på olika sätt. Mellan 2001-2004 har cirka tio unga kvinnor sökt sig till ungdomsmottagningen för samtal och rådgivning angående en hymenplastik, det vill säga återställandet av mödomshinnan. Ungdomsmottagningen har sedan länge ett väl utvecklat samarbete mellan barnmorskor, kuratorer och gynekologer när det gäller oskuldspblematiken. Genom samtal med kuratorn, undersökningar och möten med barnmorskan och gynekologen får den unga kvinnan möjlighet att bearbeta frågan om en eventuell operation. De som sedan står fast vid sin önskan om att bli opererade har sedan blivit remitterade till Karolinska sjukhuset, Huddinge, några av dessa har senare blivit opererade.

Metod och kompetensutvecklingsarbete

I en ansökan till Länsstyrelsen i september 2003 påpekade Huddinge kommun att det är få flickor och unga kvinnor som behöver skyddat boende och att kommunen därför ville satsa på information och utbildning samt på det förebyggande arbetet. Med medel från storstadssatsningen, Länsstyrelsen i Stockholms län samt FoU Södertörn startade Individ- och familjeomsorgen i Huddinge kommun Saraprojektet (med en projektledartjänst på 50 procent) i augusti 2004 som ett treårigt projekt. Det avslutades under sommaren 2007.

Syftet och målsättningen med Saraprojektet beskrevs i projektbeskrivningen på följande sätt:

Syftet med projektet är att skapa nätverk bland professionella som engagerar sig för målgruppen samt att få fram kunskap som kan ligga till grund för utvecklandet av strategier och verksamma metoder i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld. Målsättningen är att flickor som växer upp i Huddinge kommun ska ges möjlighet att själva kunna skapa sina egna handlingsutrymmen¹.

Projektledarens erfarenheter

Projektet har varit en fortsättning och en fördjupning av det arbete som påbörjades i arbetsgruppen för handlingsplanerna mot våld i nära relationer under 2003, och har varit en del av barn- och familjesektionen inom individ- och familjeomsorgen, vanligtvis förkortat till IFO. Basen för Saraprojektet har jag som projektledare haft på Ungdomsmottagningen. I en bild skissades innehållet i de tre projektåren upp (se nedanstående bild). Det ursprungliga syftet var att skapa nätverk av professionellt verksamma inom flera olika enheter i kommunen. En samling med personal från kommunen i december 2004 visade dock att behovet av kunskap och utbildning om hedersproblematiken var mycket stort. En omprioritering gjordes och i stället för att starta med att bygga nätverk genomfördes en öppen seminarierie under våren 2005 tillsammans med riktade utbildningsinsatser för barn- och familjesektionens olika enheter. Parallellt med dessa utbildningsinsatser arbetade jag med att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat våld inom kommunen och genomförde fokusgruppsintervjuer med personal samt intervjuer med unga kvinnor som själva uttryckt att de lever med begränsningar av sitt sociala liv och sin sexualitet.

Saraprojektet har inte haft någon styrgrupp eller referensgrupp utan olika referenspersoner har knutits till projektet under åren, främst från ungdomsmottagningen och specialistenheten inom IFO men också forskare vid Ersta Sköndal högskolas forskningsavdelning. Jag har även haft regelbunden kontakt med ansvariga för liknande projekt i Botkyrka och Södertälje kommun. Saraprojektet har varit ett projekt inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg varför arbetet har avgränsats till att i första hand omfatta barn- och familjesektionen samt introduktionsenheten för nyanlända i kommunen. Arbetet för att förebygga så kallat hedersrelaterat förtryck och våld berör dock hela kommunen och i mån av tid har jag tagit kontakt med personal inom skola, polis, vårdcentral samt olika typer projektverksamheter inom den ideella sektorn.

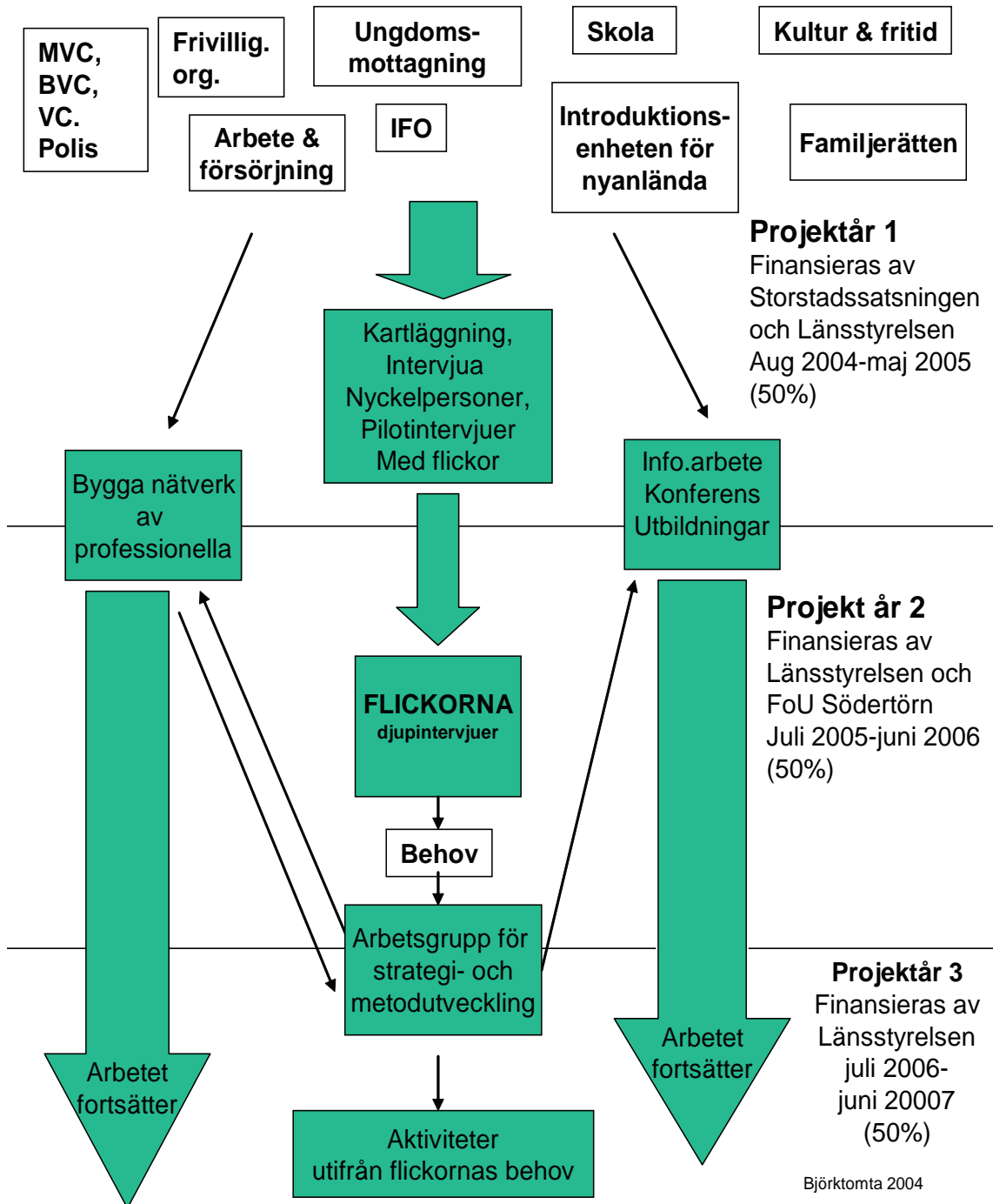
¹ Begreppet handlingsutrymme syftar här på att de unga kvinnorna ska kunna ha ett utrymme (fysiskt och psykiskt) omkring sig så att de har möjlighet att själva välja (utifrån ålder och mognad) typ av utbildning, fritidsaktiviteter, vänner samt pojk- eller flickvänner. De ska också ha möjlighet att själva få bestämma över sin sexualitet och välja sin framtida livspartner utan att behöva riskera att utsättas för kontroll, hot eller misshandel från någon familjemedlem, släkting eller medlem av den etniska gruppen. Ramarna är svensk lagstiftning tillsammans med FNs konventioner om mänskliga rättigheter, kvinnokonventionen samt barnkonventionen.

Saraprojektets målgrupp har varit flickor och unga kvinnor men under arbetets gång har det framkommit att även pojkar, unga män och hela familjer behöver omfattas av arbetet med att förebygga, motverka och förhindra så kallat hedersrelaterat förtryck och våld. Ett annat resultat är kunskapen om att de viktigaste arenorna för det förebyggande arbetet är skolan, ungdomsmottagningen men också mödravården, barnavården, familjecentraler och förskolan.

Sara-projektet

Huddinge kommun 2004- 2007

Saraprojektets design och innehåll

Detta kapitel inleds med en presentation av Saraprojektets syfte samt beskrivningar av de metoder som använts under projekttiden. Därefter ges en kort beskrivning av de åtta olika delmoment som ingått i projektet. En sammanfattning av de kontakter jag som projektledare har haft inom och utom Huddinge kommun avslutar kapitlet.

Saraprojektets syfte och metod

Det övergripande syftet med det treåriga Saraprojektet var att hitta strategier för det förebyggande arbetet för att motverka så kallat hedersrelaterat förtryck och våld i Huddinge kommun. Syftet var också att öka kompetensen bland kommunens personal, främst inom IFO. För att nå syftet delades projektet in i tre steg och flera olika metoder har använts.

I ett första steg, under år 1, bestod arbetet av:

- Att inventera och kartlägga vilka personer i den kommunala verksamheten som har kontakt med dessa flickor och unga kvinnor, samt beskriva hur dessa möten ser ut.
- Att på olika sätt sprida information om projektet och erbjuda utbildning till kommunens personal.
- Att genomföra pilotintervjuer med 2 gymnasieelever.

I ett andra steg, år 2, bestod arbetet av:

- En fördjupad utbildning av personalen inom främst barn och familjesektionen.
- En arbetsgrupp² med namnet Saragruppern skapades för att ta fram förslag på strategier och metoder i det förebyggande arbetet samt utarbeta förslag på former för samverkan mellan de olika enheterna inom främst IFO-verksamheten.
- En fortsättning av dokumentationen av unga kvinnors berättelser.

---

² Eftersom Saraprojektet tillhörde barn- och familjesektionen inom IFO (individ- och familjeomsorgen) har deltagarna i Saragruppern hämtats från de olika enheterna inom denna sektion tillsammans med enhetschefen för introduktionsenheten. Deltagare har varit en utvecklingsledare från specialistenheten, en barnmorska och en kurator från ungdomsmottagningen, en handläggare från Familjerätten, en nätverksledare, en sjuksköterska från Mini-Maria, socialsekreterare från de fyra kommundelarna, Centrala Huddinge, Flemingsberg, Skogås och Vårby enligt den tidigare organisationen.

I ett tredje steg, år 3, bestod arbetet av:

- Revidering och vidareutveckling av den befintliga handlingsplanen³.
- Utveckling av samverkansarbetet mellan de olika enheterna i kommunen, främst inom IFO-verksamheten.
- Fortsatt dokumentation av unga kvinnors berättelser genom kvalitativa intervjuer.

Åtta kompletterande delmoment

Saraprojektet har bestått av åtta delmoment som delvis pågått parallellt. De olika delmomenten har varit:

1. Heldagsseminarium i samarbete med Botkyrka och Södertälje kommuner.
2. Information och utbildning om Saraprojektet och om så kallat hedersrelaterat förtryck riktad mot kommunens personal, främst inom barn- och familjesektionen.
3. Kartläggning av förekomsten av så kallat hedersrelaterat förtryck och våld i Huddinge Kommun samt vilka personalkategorier som kommer i kontakt med flickor och unga kvinnor som lever med, riskerar att utsättas för detta förtryck.
4. Fokusgruppsintervjuer med personalgrupper som kommer i kontakt med målgruppen.
5. Ett samarbetsprojekt mellan Huddinge kommun, Ersta Sköndal högskola och Länsstyrelsen i Stockholms län där delar av det kunskapsunderlag som arbetats fram publicerades med titeln: *Personalens möten med utsatta unga kvinnor – arbete mot hedersrelaterat våld* (Björktomta 2006).
6. Intervjuer med unga kvinnor som själva uttryckt att de lever med begränsningar när det gäller sitt sociala liv och sin sexualitet.
7. Arbetsgrupp för utveckling av strategier och metoder i det förebyggande arbetet samt utarbeta förslag på former för samverkan mellan de olika enheterna inom främst IFO-verksamheten.
8. Insamling och dokumentering av erfarenheter från arbetet med att motverka så kallat hedersrelaterat våld i andra kommuner runt om i landet.

Saraprojektet har pågått mellan augusti 2004 – juni 2007 och under den här tiden har jag arbetat halvtid som projektledare. Jag har under åren besökt enheterna inom individ- och familjeomsorgens barn- och familjesektion för att presentera projektet, samtala om hedersproblematiken samt dokumentera önskemål om utbildning, samarbete och resurser beträffande arbetet för att förebygga och motverka detta våld. Jag har även bistått med konsultativ

---

³ Detta arbete har en utvecklingsledare tillsammans med socialsekreterare från de olika enheterna ansvarat för.

rådgivning i specifika fall och föreläst om hedersproblematiken samt berättat om Saraprojektet på flera platser runt om i landet. Saraprojektet har även uppmärksammats i media bland annat i tidskriften Socionomen, Kyrkans tidning men också i lokaltidningen Huddinge. Kontakterna och samarbetet med grannkommunerna Södertälje och Botkyrka har fortsatt under hela projekttiden med regelbundna träffar med ansvariga för grannkommunernas satsningar. Jag har också haft kontakt med FoU Nordväst som arbetar med projektet ”Unga kvinnor och hedern” samt med företrädare för den ideella sektorn.

Saraprojektets arbetshypotes

Det finns ingen enhetlig definition av begreppet *hedersrelaterat våld*. Så inledningsvis vill jag här klargöra hur jag valt att använda begreppet i Sara-projektet. Utifrån det kunskapsunderlag som arbetas fram under projektåren har jag valt att utvidga det till att omfatta både *förtryck och våld* då det visat sig att många flickor och unga kvinnor inte utsätts för fysiskt våld men väl för ett psykiskt våld och förtryck som i varierande grad påverkar deras liv. Hedersrelaterat våld har definierats på flera sätt (se bl.a Björktomta 2006) och kan sammanfattas i följande punkter:

- Motivet är att återupprätta gärningsmannens, hans grupps förlorade heder och anseende.
- Våldet ska ingå i ett institutionaliserat, patriarkalt förtryck av kvinnor, Det handlar framförallt om kontrollen av deras sexualitet tillsammans med en lydnadsaspekt.
- Ett kollektiv står bakom och sanktionerar våldet.
- Ett offentlighetskriterium är nödvändigt. Ett rykte om en skadad heder kan räcka.

Erfarenheterna under projekttiden har visat att alla dessa punkter inte alltid är uppfyllda. Liknande erfarenheter beskriver Socialstyrelsen (Håkansson 2007) i en uppföljning av skyddade boende, där flera av dem som behövt skydd menade att syftet med det våld de varit utsatta för, var att *förebygga* en hedersförlust, inte att återupprätta den. Inte heller offentlighetskriteriet var alltid uppfyllt, däremot var upplevt hot om hedersförlust ett förekommande kriterier.

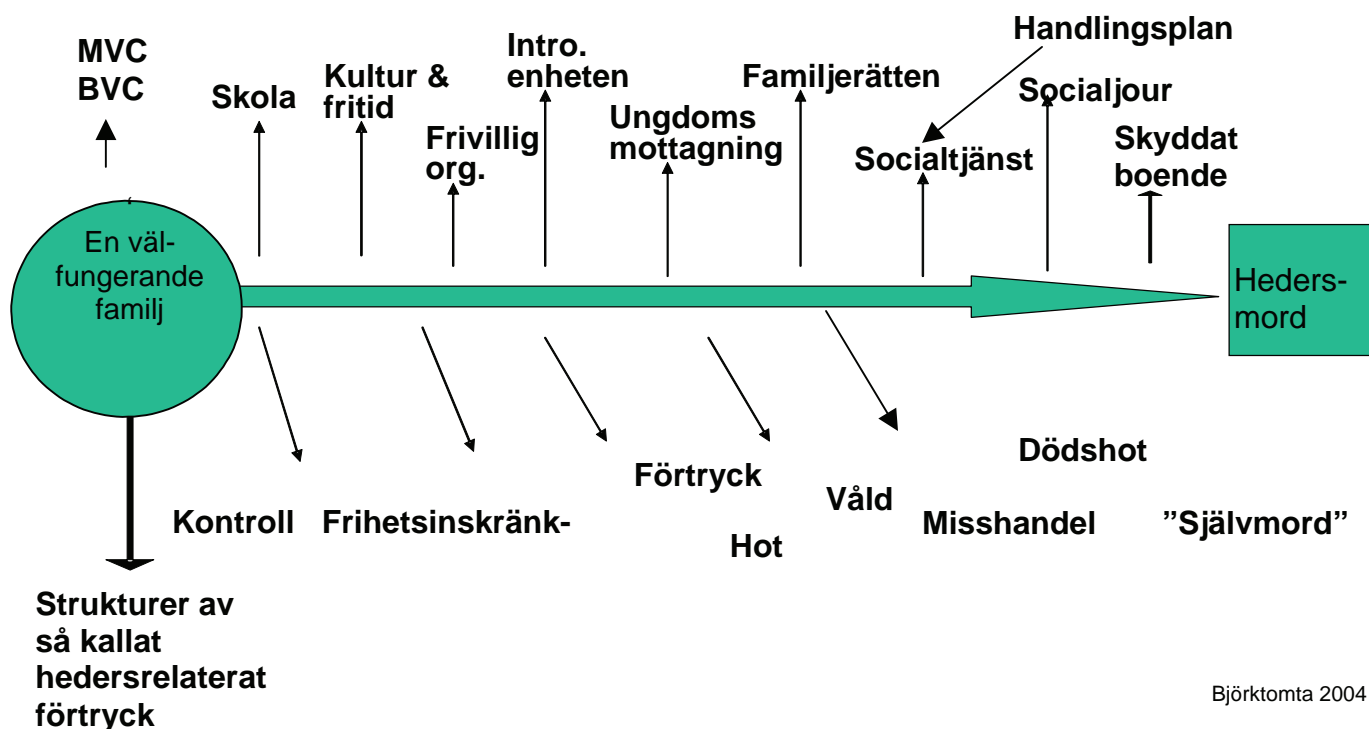
I den här rapporten använder jag också begreppet "*hedersrelaterade strukturer*" när jag talar om flickornas och de unga kvinnornas familjesammanhang. Genom de intervjuer jag genomfört under projekttiden har jag kunnat identifiera några kännetecken som kan finnas i dessa familjer. Det handlar om starkt patriarkala familjer med klara föreställningar om mannens kontra kvinnans roll i familjen och med skarpa gränser mellan könsrollerna. Där fanns en mycket stark övertygelse om vikten av att dottern lyder sina föräldrar (främst pappan) samt bevarar sin oskuld fram till bröllopsdagen. I familjerna fanns även en stark betoning på att hålla sig till den egna etniska och religiösa gruppens normer och värderingar.

I detta kapitel presenteras den arbetshypotes som legat till grund för Sara-projektet. Hypotesen utgår från nedanstående bild av så kallat hedersrelaterat förtryck och våld som ett kontinuum. Bilden mejslades ut under hösten 2004 i samband med planeringen av de tre projektåren och är en vidareutveckling av den analys av projekt och verksamheter som finns presenterad i rapporten *Unga kvinnor, frihet och heder* (Björktomta 2005).

Bakgrunden var att Huddinge kommun hade en handlingsplan för socialtjänstens akuta insatser där man främst möter flickor och unga kvinnor som utsatts för förtryck och våld och behöver skydd. Uppdraget som projektledare innebar att arbeta fram förslag på hur ett förebyggande arbete skulle kunna utvecklas i kommunen, det vill säga det arbete som förekommer till vänster om socialtjänstens placering i nedanstående bild.

Bild 2. Så kallat hedersrelaterat förtryck och våld - ett kontinuum

Bilden ska inte ses som en definition av begreppet hedersrelaterat förtryck och våld utan pekar mer på hur svårfångat och svårdefinierat det är (Björktomta 2006). Den pekar också på att arbetet för att förhindra och bryta så kallat hedersrelaterat förtryck och våld behöver ske på flera olika plan och nivåer beroende på vem aktören är, vilken profession och mandat man har samt var på pilens sträckning man möter flickan, kvinnan och hennes familj.

Utifrån den här bilden blev det intressant att försöka fånga hur de olika professionernas möten med ungdomarna och deras familjer såg ut. Fanns det skillnader? Och i så fall, vad berodde dessa skillnader på? Om det fanns skillnader i hur personalen mötte flickorna och de unga kvinnorna, är det då möjligt att ha en gemensam handlingsplan? För att få svar på dessa frågor genomförde jag sex fokusgruppsintervjuer med olika personalkategorier⁴.

⁴ Resultatet finns publicerat i rapporten *Personalens möten med utsatta unga kvinnor – arbete mot hedersrelaterat våld* (Björktomta 2006).

Resultaten visade bland annat att det fortfarande fanns ett stort behov av kunskap om hedersproblematik och hur man som professionellt verksam ska kunna möta dessa flickor, unga kvinnor, unga män och deras familjer. Ett annat resultat var att det fanns skillnader mellan olika personalkategoriernas möten med flickorna och de unga kvinnorna. De personalgrupper som arbetade med myndighetsutövning efterfrågade mer stöd och handledning i den här typen av ärenden. Det blev även tydligt att det fanns ett stort behov av kritisk bearbetning och etisk reflektion av den egna förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck hos kommunens personal.

Hypotesen om hedersrelaterat förtryck och våld som ett kontinuum som behöver brytas på flera ställen och på olika nivåer har bekräftats under de här tre projektåren. Den övre delen av bilden visar en idealtypisk bild och avspeglar inte någon bestämd process, varken för flickan/kvinnan eller för någon professionellt verksam. I ett värsta scenario skulle flickan/kvinnan kunna gå hela vägen längs pilens sträckning utan att samhället griper in. Bilden pekar också på att hela händelseförloppet inte förekommer inom alla familjer med så kallade hedersrelaterade strukturer, det vill säga det är inte i alla familjer som förtrycket övergår till misshandel och dödshot och mord.

Vilken ”ingång” man som aktör har till de unga kvinnorna och deras familjer bestäms av var längs pilens sträckning man befinner sig. Platsen bestämmer också hur det konkreta arbetet kan utformas utifrån vilken profession man har, vilket uppdrag och mandat man fått samt vilka lagar och regelverk som styr verksamheten. Detta är de yttre, hårda och konkreta faktorerna som styr utformningen och inriktningen av arbetet. Men det finns också ”mjuka” faktorer, på ett ”inre” plan, det vill säga personalens förhållningssätt och inställning till socialt arbete och till målgruppen, som på ett mycket påtagligt sätt också styr verksamheten. Så kallat hedersrelaterat förtryck och våld är ett komplext fenomen och Saragruppen har arbetat utifrån tanken att detta behöver brytas på flera ställen och på olika nivåer. Under projektet har jag uppmärksammat att metoder och tillvägagångssätt bland annat bestäms av följande komponenter:

- profession
- uppdrag och mandat
- lagar och regelverk
- definition av begreppet hedersrelaterat förtryck
- placeringen längs pilens sträckning
- personalens förhållningssätt, inställning till målgruppen

Summan av dessa sex komponenter blir sedan avgörande för hur man bemöter de unga kvinnorna och deras familjer men påverkar också utformningen av arbetet. Utifrån denna ”arbetshypotes” har Saragruppen arbetat fram förslag till hur ett arbete för att förebygga, motverka och förhindra så kallat hedersrelaterat förtryck och våld skulle kunna utformas.

Ett kunskapsutvecklingsprojekt

Saraprojektets två stora delar har bestått av utbildning och utveckling av strategier för det förebyggande arbetet. Det här kapitlet inleds med en översikt av den seminarieserie riktad mot kommunens personal, som hölls under våren 2005. Kapitlet avslutas med en beskrivning av arbetet med att utveckla förslag på hur det förebyggande arbetet skulle kunna utformas.

Utbildningssatsningen har genomförts på flera sätt. Projektet inleddes i november 2004 med en temadag tillsammans med Botkyrka och Södertälje kommuner med 250 deltagare. Medverkande var fil.dr. Mehrdad Darvishpour, familjeforskare och lektor vid Stockholms universitet och Mälardalens högskola, Maria-Pilar Reyes, utvecklingsledare från Länsstyrelsen i Stockholms län samt Elektra från Fryshuset som representerades av Sanna Mohr och Eduardo Grutzky. Marianne Krook⁵, från Huddinge kommun var moderator.

Saraträffarna – en seminarieserie under våren 2005

Under vårterminen 2005 anordnades en seminarieserie, kallad Saraträffarna i sju delar. Information om Saraprojektet samt en annons om Saraträffarna infördes på Insidan i kommunens intranät samt på kommunens externa webbsida. Längre fram under våren gjordes även utskick via kommunens mejllista till personal inom skola och socialtjänst inför varje seminarium. Träffarna hölls i Ungdomsmottagningens lokaler i centrala Huddinge med mellan 15-35 deltagare från socialtjänst, ungdomsmottagningen, introduktionsenheten för nyanlända, vårdcentral, skola och frivilliga organisationer. I detta avsnitt beskrivs kortfattat innehållet i de sju träffarna som hölls vinter 2004 samt under vårterminen 2005.

Decemberträffen – Olika definitioner av så kallat hedersrelaterat förtryck och våld.

I december 2004 hölls en första samling med dem som i sitt arbete kommer eller kan komma i kontakt med flickor och unga kvinnor som lever i så kallade hederskulturer och/eller med begränsningar och kontroll beträffande sitt sociala liv och sin sexualitet. Vid samlingen föreläste jag under temat ”Unga kvinnor, frihet och heder” och presenterade olika definitioner av begreppet hedersrelaterat förtryck och våld. Vid detta tillfälle gjordes en prioriteringslista över de teman som deltagarna önskade få belysta under vårens planerade seminarier. Denna lista låg sedan till grund för följande träffar.

---

⁵ Dåvarande chef för de kommungemensamma enheterna, numera verksamhetschef för hela IFO-verksamheten.

Januariträffen – Checklistor – erfarenheter från andra kommuner.
Under denna träff presenterades exempel på checklistor och material från Västra Götalands län och Landskrona.

Februariträffen - Flera kulturer – ett liv.

Flera kulturer – ett liv, ett projekt från Kvinnoforum/Xist. Dilek Baladiz, projektledare gav exempel från deras arbete i skolor med pojk- och flickgrupper.

Marsträffen – Linnamottagningen, ett skyddat boende.

Gästföreläsare var Marianne Rhedig från Linnamottagningen, ett skyddat boende, som arbetar med stöd och skydd till tjejer och killar som är utsatta för hedersrelaterat våld, hot och förtryck.

Aprilträffen - Att arbeta med föräldragrupper

Sonia Sherefay, folkhögskollärare, frilansare och författare berättade om familjestrukturer och om hur man kan arbeta med föräldragrupper. Hon utgick ifrån sitt eget studiematerial för föräldrar, *Barnen i våra hjärtan* (Sherefay 2002).

Majträffen – Elektras stödverksamhet

Temat var Elektras stödverksamhet och stödpersoner för unga kvinnor som lever under hedersrelaterat förtryck. Anna Rinder, Elektras verksamhetschef och Lotta Örnberg, ansvarig för deras stödverksamhet berättade om arbetet.

Juniträffen – Hur kan vi arbeta förebyggande?

Den sista Sara-träffen i seminarieserien var ett samarbete med personal från Södertälje kommun. Gästföreläsare var Azam Qarai från Linnamottagningen och Unga kvinnors nätverk. Hon pratade om hur man kan arbeta förebyggande och hur man kan lägga upp arbetet med familjen. Under den senare hälften av samlingen bildades bikupor där deltagarna fick prata om hur det förebyggande arbetet skulle kunna se ut. I de förslag som kom fram fanns migrationsverket och introduktionsenheten för nyanlända, skolan, ungdomsmottagningen, mödravården och barnavårdscentralen med som viktiga arenor för det förebyggande arbetet. Konkreta aktiviteter som skolundervisning om mänskliga rättigheter och föräldragrupper nämndes tillsammans med mer riktad uppmärksamhet till de enskilda ungdomarna.

Saragruppen - en arbetsgrupp

Under hösten 2005 bildades en arbetsgrupp, kallad Saragruppen, för att ta fram underlag till hur det förebyggande arbetet för så kallat hedersrelaterat förtryck och våld skulle kunna utvecklas i Huddinge kommun. Eftersom Saraprojektet tillhörde barn- och familjesektionen inom IFO var det inom denna enhet som medlemmarna till Saragruppen rekryterades. Gruppen har även varit en del i arbetet med att förankra kunskap om hedersproblematik

tillsammans med Saraprojektet bland kommunens personal inom IFO. Med utgångspunkt från bilden av hedersrelaterat förtryck och våld som ett kontinuum har tanken varit att denna kunskap behöver finnas på samliga enheter i kommunen⁶ och detta arbete har under Saraprojektet påbörjats inom IFO-enheten.

Under hösten 2005 hade gruppen fem träffar á tre timmar. Under våren 2006 fortsatte Saragruppen sitt arbete med sex träffar. En förutsättning för arbetsgruppen har varit att deltagarna fått utrymme och möjlighet att förankra arbetet på sina respektive enheter men också att de fått feedback från enhetscheferna och sina kollegor som de kunnat återföra till Saragruppen. Gruppen har bestått av representanter från olika enheter inom individ- och familjeomsorgen. Det har varit socialsekreterare från de fyra socialkontoren⁷ (i den tidigare organisationen), Centrala Huddinge, Flemingsberg, Vårby och Skogås, en barnmorska och en kurator från ungdomsmottagningen, en handläggare från familjerätten, en nätverksledare från Resursenheten, enhetschefen för Introduktionsenheten för nyanlända, en sjuksköterska från Mini-Maria samt en utvecklingsledare från specialistenheten.

Augusti – träff 1. Syftet med Saragruppen

Första träffen hölls i augusti 2005 då följande teman togs upp:

- Vilket mandat har deltagarna fått från sin enhet?
- Vilka förväntningar har man på Saragruppen – ”vad har jag här att göra”?
- Vad är Saragruppens syfte och uppgift samt vilken roll ska projektledaren ha?
- Hur kommer höstens arbete att se ut?

Vi gick igenom varje enhets arbetsområde med utgångspunkt från unga flickor/unga kvinnorna och deras familjer utifrån följande punkter:

- Vilken huvudman har enheten?
- Vilket uppdrag samt vilka arbetsuppgifter har respektive enhet?
- Vilka juridiska ramar gäller för verksamheten. Hur ser enhetens praxis ut?

---

⁶ Vikten av att sprida kunskapen om hedersproblematiken framkommer tydligt i utvärderingen av Grynings skyddsboende (Bak 2007). Där beskrivs hur okunskap hos familjerätten medförde att hotade kvinnor och barn utsattes för onödiga risker vid bedömningar och genomdrivandet av faders rätt till umgänge.

⁷ Tyvärr var det svårt att bibehålla kontinuiteten när det gällde representationen av socialsekreterare. Anledning var dels att denna arbetsgrupp har större personalomsättning än andra personalgrupper, dels att närvaron i Saragruppen inte alltid gavs prioritet från enhetscheferna.

- När möter vi flickorna och de unga kvinnorna? Hur ser mötet ut? Hur upptäcker vi att det handlar om så kallat hedersrelaterat förtryck eller våld?
- Var på ”pilen” befinner jag mig/min organisation?

Därefter dokumenterades likheter och skillnader mellan enheterna beträffande arbetet med hedersproblematik? Var möts man? Var överlappar man varandra? Finns det några glapp? Efter varje träff fick deltagarna en uppgift att arbeta med tillsammans med den egna arbetsgruppen på respektive enhet.⁸

Uppgift: Gå igenom beskrivning av mandat, uppgift och arbetsområden med den egna gruppen. Läs kapitlet om etiska kodord i Björktomtas rapport (2005) *Unga kvinnor, frihet och heder*.

September – träff 2. Etiska kodord och dilemman

Denna träff ägnades åt samtal om etiska kodord och etiska dilemman som har framkommit under de fokusgruppsintervjuer som jag genomfört⁹. Efter en teoretisk genomgång hade vi samtal i små grupper över temat - Vad är min etiska utgångspunkt? Underlag för den etiska diskussionen var rapporten *”Unga kvinnor, frihet och heder”* (Björktomta 2005). *”Etik i socialpolitik och socialt arbete”* (Blennberger 2005) samt *Etiska riktlinjer för socionomer (SSR)*

Uppgift: Stämna av och samtala med enheten om vilka etiska kodord som bör känneteckna verksamheten i detta arbete. Lästips: *”Varför går hon?”* (Holmberg och Enander 2004).

Oktober - träff 3. Svårigheter i arbetet med målgruppen.

Oktoberträffen ägnades till att dokumentera vilka svårigheter i handläggningen eller arbetet med målgruppen som deltagarna hade varit med om. Underlag till samtalet i Saragruppen var bland annat det intervjumaterial som jag sammanställt¹⁰.

Uppgift: Gå igenom de punkter som framkommit i intervjumaterialet med respektive enhet, kommentera och komplettera.

November - träff 4. Vad är så kallat hedersrelaterat förtryck och våld?

Den här träffen samtalade vi om var gränsen går mellan hedersrelaterat våld, könsrelaterat våld och annat våld mot unga kvinnor? Finns det en gräns? Vilka likheter finns? Vilka skillnader har man sett?

⁸ Detta har varit en del av arbetet med att försöka sprida kunskapen om hedersproblematiken samt förankra projektet i kommunen. På några enheter har det fungerat mycket bra och på andra mindre bra.

⁹ Dessa intervjuer finns redovisade i rapporten *Personalens möten med utsatta unga kvinnor – arbete med hedersrelaterat våld* (Björktomta 2006).

¹⁰ Se rapporten (Björktomta 2006).

Uppgift: Förmedla vad som framkommit till respektive arbetsgrupp samt fullfölja tidigare uppgifter.

December – träff 5. Vad ska Huddinge kommun satsa på?

Nu började arbetet att ta fram konkreta underlag och förslag på hur arbetet skulle kunna gå vidare. Saragruppen delades upp så att socialsekreterarna ansvarade för att gå igenom kommunens befintliga handlingsplan för målgruppen. Deras uppgift var att ge förslag på en uppdatering av den del av handlingsplanen som omfattar hedersrelaterat våld samt skissa på samverkansformer med andra enheter. Övriga deltagare ansvarade för att arbeta fram förslag på förebyggande åtgärder och skissa på samverksplaner utifrån det förebyggande perspektivet när det gällde sina respektive enheter¹¹.

Februari 2006 – träff 6. Att bilda ett resursteam

Saragruppens arbete har bestått av en kunskapsfördjupning i området så kallat hedersrelaterat förtryck och våld samtidigt som personalen har fått möjlighet att bearbeta sin egen inställning till fenomenet. Efterhand har en strategi för hur Huddinge kommun (främst, eller i första hand Barn och familjesektionen, BoF) skulle kunna arbeta vuxit fram. Denna strategi har vi kallat för *Sarateamet*. Teamets uppgifter kan delas in i två delar där den ena delen fokuserar det förebyggande arbetet och utbildning och den andra delen har formen av en öppenvårdsinsats som fokuserar personalens behov av stöd och kunskap i sina möten med ungdomar och deras familjer. Under hösten 2006 fortsatte arbetet i Saragruppen med att vidareutveckla tankarna om ett Sarateam och i december lämnades en skiss på ett resursteam inom öppenvården¹² till Paula Eriksson, enhetschef för Resursenheten, Kristina Bergström tf. sektionschef för barn- och familjesektionen samt Marianne Krook verksamhetschef för individ- och familjeomsorgen.

Huddinge kommuns övergripande målsättning med Sarateamet är att flickor, unga kvinnor (pojkar/unga män) som växer upp i kommunen ska ges möjlighet att själva kunna skapa sina handlingsutrymmen.

Sarateamets uppgifter är:

- Att bygga en kunskapsbank om ärenden som rör hedersproblematik
- Att vara ett stöd för professionella i konkreta fall.
- Att utbilda annan personal i kommunen i arbetet med att förebygga, förhindra och bryta så kallat hedersrelaterat förtryck
- Att dokumentera Sarateamets metodutveckling.

---

¹¹ Det var ungdomsmottagningen, familjerätten, nätverksgruppen/resursenheten, Mini-Maria/missbruk för unga samt introduktionsenheten för nyanlända.

¹² Detta resursteam visade sig ha stora likheter med det resursteam som Länsstyrelsen i Stockholm drev i ett pilotförsök från 30 april 2005– 30 april 2006 (Länsstyrelsen i Stockholms län 2005).

Det kunskapsunderlag som tagits fram under Saraprojektet visar att hedersproblematiken väcker mycket oro och ångest hos de professionella som möter de utsatta. Eftersom det saknas en enhetlig och allmänt accepterad definition av vad så kallat hedersrelaterat förtryck och våld är och hur det kommer till uttryck blir konsekvensen att många professionella använder sig av sina egna erfarenheter och personliga värderingar vid bedömningarna. Rädslan för att göra ”fel” och för de oftast ödesdigra konsekvenserna för flickan som kan bli följden av ett LVU, hindrar emellanåt handläggare att agera och använda de instrument de har skyldiga att använda.

Ett sätt att skapa lugnare och tryggare arbetsformer är att ge socialsekreterarna/handläggarna (det var framförallt de som uttryckte mest oro) mer stöd i både kontakterna med flickan och familjen men också när det gäller utredningsarbetet.

Arbetsmetoder/sätt att gå till väga

- Konsultation och stöd/ ”bollplank” till andra professionella som möter dessa unga kvinnor/kvinnor/familjer.
- Vara med som stöd/ ”coterapeut” vid exempelvis hembesök eller andra träffar med enskilda och/eller familjer.
- Sarateamet skulle också kunna föreläsa och utbilda kollegor inom kommunen.

Organisering av Sarateamet

- Deltagarna i teamet behöver få ett mandat inskrivet i sin arbetsbeskrivning för deltagandet i Sarateamet samt tid och utrymme i sin tjänst att arbeta med uppgifterna.
- Deltagarna bör få möjlighet till kompetensutveckling inom området men också åläggas ett eget ansvar för att hålla sig uppdaterade och förmedla ny kunskap om så kallat hedersrelaterat förtryck och våld till sina kollegor på respektive enhet.
- Att vara med i Sarateamet bör ses som en kompetensutveckling och specialisering.
- Externhandledning bör finnas för Sarateamet.

Det kan tyckas att det är många personer i teamet, men tanken är att få en bred kompetens i teamet med så många enheter som möjligt representerade. Det underlättar även överföringen av den kunskap som skapas i teamet till övrig personal. Sarateamet ska *inte* bli en sluten ”expertgrupp”. I planeringen ingår att gruppen delas i två delar där några arbetar mer med konsultation och stöd till handläggare i enskilda ärenden och vid hembesök och några arbetar mer med information och utbildning till personal på till exempel fritids, familjecentraler eller i skolor. Ungdomsmottagningens personal, med en utökning av kuratorstjänsterna, fortsätter sitt (nu utökade) arbete med

information till elever på skolor och fritidsgårdar samt med individuella samtal.

För att behålla en gruppkänsla och skapa en kunskapsbank behöver hela teamet träffas till exempel en halvdag var 6:e vecka för avstämning, extern handledning, planering av det fortsatta arbetet samt dokumentering. En samordnare/utvecklingsledare är sammankallande och ansvarar för planering och dokumentation av arbetet. Sarateamet har en särskild budget och en utvärdering görs efter sex (tolv) månader av utvecklingsledaren. Under våren 2007 togs ett beslut i IFOs ledningsgrupp om att bilda ett Sarateam och en informationsfolder för kommunen har utarbetats, (se bilaga 1).

Ettapp två. Skiss på ett kommunövergripande förebyggande arbete

I arbetet med Saraprojektet har det blivit tydligt att för att uppfylla den övergripande målsättningen med Saraprojektet behöver det förebyggande arbetet breddas så att det omfattar hela familjen och inte bara ”de utsatta flickorna och unga kvinnorna”. Saragruppen har därför skissat på vad ett sådant förebyggande arbete skulle kunna innehålla.

Målgrupper för arbetet riktat mot ungdomar

- **Elever på gymnasiet**
- **(Elever på högstadiet)**
- **Lärare**
- **Skolkuratorer och skolsköterskor**

Under arbetet i Saragruppen har ungdomsmottagningen kommit i fokus. Detta är en plats där ungdomar kan komma för att samtala om olika frågor av mer existentiell karaktär. Rapporten (Björktomta 2006) visar också att ungdomsmottagningen har en god beredskap för den här typen av samtal och arbete. Det har även framkommit i fokusgruppsintervjuerna med personalen att de unga kvinnorna lättare söker och också anförtror sig åt dem som inte är myndighetsutövare. Ungdomsmottagningen fungerar redan i dag som ett forum för dessa samtal, men detta skulle dock kunna vidareutvecklas.

En av uppgifterna i ungdomsmottagningens arbete är att vara ute i skolorna och informera om ungdomsmottagningen och deras arbete. Vid dessa tillfällen når man ut till ungdomarna med information och samtal om oskuldsproblematik, sexualitet och andra värderingsfrågor som rör detta området utan att man behöver peka ut en särskild grupp.

I dag finns det endast ett fåtal kuratorer för samtliga gymnasieskolor i Hudinge kommun. Detta innebär att en kurator har 1000-tals elever inom sitt ansvarsområde. Ungdomsmottagningen skulle kunna vara en resurs för de

elever som behöver prata med någon vuxen/professionell utan rädsla för att en anmälan till socialtjänsten ska göras och den unges situation blir offentlig. Detta sker också redan i dag men med en utökning av personalen med en kuratorstjänst¹³ skulle man kunna vara ute mer i gymnasieskolorna men också ha möjlighet att ta emot fler elever för enskilda samtal.

Ungdomsmottagningen skulle också kunna bli en resurs för andra professionella i kommunen som möter ungdomar som lever i miljöer med så kallade hedersrelaterade strukturer men där det saknas ett överhängande hot. Även om ungdomsmottagningens arbete är frivilligt kan en praxis utvecklas där dessa ungdomar erbjuds samtal (via ”remiss”) på ungdomsmottagningen¹⁴.

Arbetsmetoder/sätt att gå till väga

- Information om UMs arbete och om oskuldsproblematiken, myten om mödomshinnan, sexualitet, värderingar kring kön och makt i gymnasiet.
- Information till lärare, skolkuratorer och skolsköterskor.
- Studiebesök på UM av gymnasieungdomar – samtal kring oskuldsproblematiken etc. (idag är det åk 9 som gör studiebesök).
- En utökad medverkan av UM på gymnasieskolornas ”kärleksdagar” med bokbord, information och möjligheter att förmedla kontakter för enskilda samtal.
- Enskilda samtal med kuratorn om existentiella frågeställningar och sexualitet. Ge hjälp med att sortera och inventera vilka valmöjligheter den enskilde gymnasieeleven har och vad dessa kan få för konsekvenser.

Målgrupp för arbetet riktat mot familjer

- **Introduktionsenheten**
- **Familjecentraler**
- **Fritids**
- **MVC och BVC**
- **SFI- undervisningen**

I samtalen med introduktionsenheten framkom att många av de familjer som blir aktuella inom socialtjänsten tidigare varit inskrivna hos introduktionsenheten. Enhetschefen menade att man borde satsa mer på föräldrarna redan i introduktionsskedet. Under Saragruppens arbete har förslag framkommit

---

¹³ Huddinge kommun planerar en resursförstärkning på Ungdomsmottagningen under 2008.

¹⁴ Liknande förfarande praktiseras i Kista.

om ett samarbete mellan introduktionsenheten och UM med regelbundna studiebesök på UM för föräldrar och familjer som deltar i introduktionen¹⁵.

Arbete med föräldrarna

Andra förslag på en utveckling av det förebyggande arbetet är föräldragrupper inom introduktionen för nyanlända men också ett samarbete med kommunens familjecentraler. Graviditet och barnafödande är viktiga händelser i livet och en tid då frågor om värderingar, kön och makt, traditioner och det nya som man möter i sitt nya hemland väcks. Genom att utbilda personalen i frågor som rör hedersproblematik och utveckla arbetet i de föräldragrupper som redan finns skulle Familjecentralerna, MVC och BVC kunna fungera som forum där man kan arbeta med frågor som rör hedersproblematik. På en förebyggande nivå handlar det om teman som till exempel skilda värderingssystem, familjen och jämställdhet, syn på sexualitet, ”svensk” barnuppfostran, agalagen och barnkonventionen.

Arbetsmetoder/sätt att gå till väga

- Studiebesök på UM från introduktionsenheten.
- Föräldragrupper (kössegregerade) i samband med introduktionen eller på UM. (exempel finns i Kortedala, Göteborg)
- Samarbete med MVC, BVC, familjecentraler och fritids. Här skulle Sarateamet kunna vara en resurs och utbilda personal som sedan kommer att arbeta i de familjegrupper man planerar att starta.
- Diskussionsgrupper med utbildade samtalsledare på olika språk om värdegrunder för det svenska samhället (exempel finns i Göteborg¹⁶).

Denna sista målgrupp, familjen, är den punkt som är minst utvecklad i Saragruppen. Målgruppen för Saraprojektet har ju främst varit flickor och unga kvinnor. Men erfarenheterna från Saraprojektet visar att ett förebyggande arbete mot så kallat hedersrelaterat förtryck och våld behöver omfatta hela familjen.

---

¹⁵ I rapporten Unga kvinnor, frihet och heder, Björktomta 2005, finns ett exempel på liknande arbete i Upplands Väsby

¹⁶ Muna Dahl på Sesamhuset i Gunnared har utarbetat ett material som heter *Värdegrunder för det svenska samhället* (Dahl 2006). Projektet har genomförts i samarbete mellan Vuxenutbildningsnämnden i Göteborg, SDF Gunnared/Sesamhuset och Länsstyrelsen i Västra Götaland. Projektet har granskats av en extern utvärderare (Björk 2007).

De unga kvinnornas berättelser

Arbetet med Saraprojektet har utgått från ungdomsmottagningen och det är också dit många unga kvinnor med utländsk bakgrund¹⁷ som lever med kontroll och begränsningar av sitt sociala liv och sin sexualitet i så kallade hederskulturer¹⁸ söker sig för att få preventivmedel. Antingen för att de lever i en otillåten sexuell relation¹⁹ eller inför giftermålet. Det finns också de som vill ha ett så kallat akut p-piller eller söker för att göra en abort. Barnmorskorna har berättat om unga kvinnor och unga kvinnor som lever med hot om att bli förskjutna om de inte uppfyller familjens önskan, till och med dödshot. Barnmorskorna har också haft kontakt med flera unga kvinnor som sökt hjälp för att få operera mödomshinnan. De unga kvinnornas problematik beskrivs ofta vara knuten till oskulden, och många uttrycker oro för att journalerna ska kunna läsas av föräldrarna. Flera av de unga kvinnorna eftersöker även en kuratorskontakt för att de känner sig ledsna och oroliga eftersom de inte vet vilket liv de ska välja. Ska de välja det mer ”svenska” sättet att leva eller ska de gå in i det mer ”traditionella” sättet att leva, så som deras föräldrar lever.

Metod och tillvägagångssätt

En viktig del av Saraprojektets arbete har varit att försöka fånga de unga kvinnornas egna berättelser för att få kunskap om vilka behov de själva uttrycker att de har. Men att studera så kallat hedersrelaterat förtryck och våld innebär en hel rad metodologiska problem. Ett är att gruppen ”unga kvinnor och unga kvinnor med ’invandrarbakgrund’, som lever med begränsningar och kontroll, så kallat hedersrelaterat förtryck och våld” inte utgör en väl avgränsad och registrerad grupp. Ett andra problem är att varken fenomenet eller gruppen i sig är enkel att definiera eftersom de själva inte använder begreppet hedersrelaterat förtryck eller våld. Istället beskriver de sin situation med ord som oro, ångest och lojalitetskonflikter. Ett tredje är att själva ämnet både är känsligt och kontroversiellt att diskutera. Som jag tidigare nämnt söker sig många unga kvinnor som lever i miljöer med hedersrelaterade strukturer till ungdomsmottagningen för att få preventivmedel och för

---

¹⁷ Utländsk bakgrund avser utrikes födda och födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar (Huddinge kommun 2005).

¹⁸ Användningen av begreppet hederskultur utgår här från föreställningarna om att en mans heder är beroende av kvinnans sexuella beteende. Kvinnan är bärare av familjens heder, vilket innebär att mannens heder hotas om kvinnans sexuella beteende är oanständigt eller då hon bryter mot de sociala koder som styr förhållandet mellan män och kvinnor. Det handlar om kontroll av kvinnans sexualitet och kollektivets rättigheter i förhållande till individen. Kvinnan anses inte vara kapabel att själv försvara sin kyskhet utan detta är mannens skyldighet. (bl. a Eldén 2003, Wikan 2003, Schlytter 2004).

¹⁹ Det vill säga mot föräldrarnas vilja, de allra flesta har fyllt 15 år. Det finns ungdomar som inte vågar ha p-pillren hemma utan förvarar dem på ungdomsmottagningen.

samtal om sex och samlevnad. Många har också behov av att få samtala om existentiella frågor. Eftersom kärnpunkten i hedersrelaterat förtryck rör den kvinnliga sexualiteten och oskulden är det lätt för barnmorskan och kuratorn att med några enkla frågor ganska snabbt komma in på dessa områden.

Hur kontakten har etablerats med unga kvinnorna

Under arbetet med Saraprojektet har jag haft kontakt med 16 unga kvinnor som själva beskrivit att de lever med kontroll och begränsningar av sitt sociala liv och sin sexualitet. Kontakterna med de unga kvinnorna har gått via någon professionell till exempel en kurator, barnmorska, socialsekreterare eller via en frivilligarbetare eller projektarbetare inom den ideella sektorn. Anledningen till att det första urvalet lämnats till kommunens personal eller en företrädare för en organisation inom den ideella sektorn är omsorgen om unga kvinnorna. De som har träffat henne tidigare, känner delvis till hennes situation och har därför större möjligheter att göra en bedömning av hennes mognad, se vidare under rubriken Etiska överväganden.

För att rekrytera informanter har social triangulering använts (Øvreeide 2001). Genom att till exempel en barnmorska som den unga kvinnan känner sedan tidigare presenterar forskaren för informanten kan hon lättare och snabbare acceptera den nya bekantskapen. Social triangulering ger också flickan kommunikativt stöd och skydd i en ny relation. Avsikten var att använda flera olika ”ingångar”, såsom ungdomsmottagningen, socialjouren, socialtjänsten, skolan och olika typer av frivilligorganisationer/projekt, till informanterna för att kunna nå unga kvinnor som befinner sig i olika situationer och som lever med olika typer, grader och omfattning av kontroll och begränsningar samt hedersrelaterat våld. Mina erfarenheter under Saraprojektet har dock varit att den säkraste ”ingången” till informanterna varit genom ungdomsmottagningen. Där har personalens arbete varit avgörande för att möjliggöra en kontakt mellan mig och de unga kvinnorna. Men en viktig aspekt för att få barn/ungdomar att delta i en studie är också att forskaren har en begriplig relation till rummet och sammanhanget, i detta fall ungdomsmottagningen²⁰ (Lindstein 2004).

De unga kvinnorna

Av de 16 unga kvinnorna som blivit tillfrågade har jag haft personlig kontakt med 13 stycken som jag träffat tillsammans med till exempel en barnmorska eller personal inom den ideella sektorn. Åtta stycken av dessa har sagt ja till att bli intervjuade. Tre stycken har jag talat med per telefon men de har då avböjt att medverka.

Gruppen flickor och unga kvinnor som lever i familjer med hedersrelaterade strukturer är inte en homogen grupp. Ingen av de åtta unga kvinnor som jag

---

²⁰ Jag har haft ett arbetsrum med min namnskytt bredvid barnmorskans och mitt foto har hängt på presentationstavlan i väntrummet tillsammans med bilder på övrig personal.

intervjuat beskrev att de haft ett överhängande, akut dödshot över sig men samtliga uttryckte att de levde med någon form av kontroll och begränsning. Några hade också blivit misshandlade och hotade och ett par av dem hade blivit utslängda hemifrån.

De flickor och unga kvinnor som på grund av en akut hotsituation lämnat sina familjer och vistas på skyddat boende finns inte med i den här rapporten. I utvärderingar (Bak 2007, Hanberger m.fl 2007) av skyddade boende beskrivs de som blivit placerade som en mycket utsatt grupp. Deras bakgrund kännetecknas av traumatiska händelser som krig, förföljelse och stressfulla flykter. Uppväxten har präglats av en långvarig process av övergrepp, fysisk och psykisk misshandel, hot om tvångsgiftermål, kränkningar och dödshot. Flera familjemedlemmar har deltagit i dessa övergrepp och det finns även berättelser om ett självdestruktivt beteende hos dessa flickor och kvinnor med suicidförsök.

Intervjuerna

Intervjuerna har genomförts med hjälp av en intervjumall med semistrukturerade frågor och har spelats in med en voice recorder. Därefter har de skrivits ut ordagrant. Samtliga informanter har varit villiga att dela med sig av sina berättelser. Hur mycket och vad de velat berätta har dock skiftat, några har berättat hemligheter de troligtvis inte berättat för andra medan andra har varit mer sparsamma med djupare detaljer. Jag har medvetet varit mycket sparsam med uppföljnings- och fördjupningsfrågor av hänsyn till deras ålder samt att de befunnit sig i en utsatt situation. Jag har även varit noga med att inte korsa gränsen mellan en forskningsintervju och ett terapeutiskt samtal, även om flera samtal emellanåt tangerade den gränsen.

Etiska överväganden

Intervjuer som rör personliga och privata områden kräver eftertanke och omsorg om de intervjuades situation. Att intervjua yngre personer, i det här fallet mellan 16-23 år, kräver noggranna etiska överväganden.²¹ Inför arbetet med denna studie har jag haft flera samtal med personalen på Ungdomsmottagningen för att försäkra mig om att de förstått syftet med studien eftersom det varit personalen, i första hand barnmorskorna, som gjort det första urvalet. Vi har även fört en diskussion om vikten av att ge den unga kvinnan tillräckligt med information om syftet med intervjun för att hon ska kunna ta ställning till om hon vill medverka eller inte. Vid dessa samtal har jag poängterat betydelsen av att informationen ges på ett sätt att den unga kvinnan förstår att deltagandet är ett frivilligt åtagande som hon när som helst kan avbryta utan att det innebär några negativa följder för henne.

---

²¹ En muntlig diskussion om etiska överväganden inför planeringen av denna studie har förts med Elisabet Nordeman, företrädare för den regionala etikprövningsnämnden i Stockholm samt med docent Erik Blennberger, Socialstyrelsens etiska råd.

Vid mitt första möte med flickan tillsammans med barnmorskan har jag informerat om vad intervjun syftar till och hur jag tänker använda mig av materialet. Jag har försäkrat mig om att hon har förstått att deltagandet är frivilligt och att hon har rätt att när som helst avbryta den. Jag har även beskrivit hur intervjun ska genomföras, att allt material behandlas konfidentiellt och att deras identitet kommer att skyddas. Materialet arkiveras på ett sådant sätt att kravet på konfidentialitet uppfylls och jag har här jämfört min hantering av intervjumaterialet med barnmorskornas hantering av patientjournalerna. Vidare har jag, tillsammans med barnmorskan, försäkrat mig om att informanten är medveten om vad det innebär att medverka (Etikprövning av forskning 2003). Med tanke på att flera av intervjupersonerna lever med mer eller mindre uttalade hot om kontroll, misshandel, utfrysning, ”förvisning” från hemmet, några har till och med fått dödshot uttalade över sig är det särskilt viktigt att de inte kan bli identifierade.

De unga kvinnornas familjer

Jag har intervjuat åtta unga kvinnor mellan 16 och 20 år som kommer från vad jag här kallar för ett utvidgat Mellanösternområde. Tre av dem var födda i Sverige och de andra var mellan 5 och 11 år när de kom till Sverige. Tre av familjerna hade bott drygt 20 år i Sverige och de andra familjerna invandrade mellan 1985 och 1995. Detta innebär att samtliga familjer hade bott i Sverige minst tio år när intervjuerna genomfördes. Hälften av informanterna beskrev att de hade släkt i Sverige och/eller i hemlandet som de hade en bra och nära kontakt med, den andra hälften beskrev sina släkterelationer som mindre bra eller konfliktfyllda. Två av föräldrarna var skilda, en pappa var död och mamman omgift.

Två pappor var civilingenjörer, tre pappor hade eller hade haft egna företag²², en var kock, en var arbetsledare inom kultursektorn och en hade arbetat som hantverkare. Mammorna arbetade företrädesvis inom vård och omsorgen som sjuksköterska, undersköterska, barnskötare eller personlig assistent. En mamma studerade. I dag var fyra (tre mammor, en pappa) av föräldrarna långtidssjukskrivna eller sjukpensionärer, en pappa var ålderspensionär.

Liv med begränsad frihet

Det finns ingen enhetlig internationellt vedertagen definition av hedersrelaterat förtryck och våld (se Björktomta 2006). Men i Sverige har några operationella definitioner arbetats fram som en del i det stora arbetet för att motverka detta våld. Den definition som används i rapporten *Nationellt konsultativt stöd* (2005) av både Socialstyrelsen och länsstyrelserna innehåller bland annat följande kriterier:

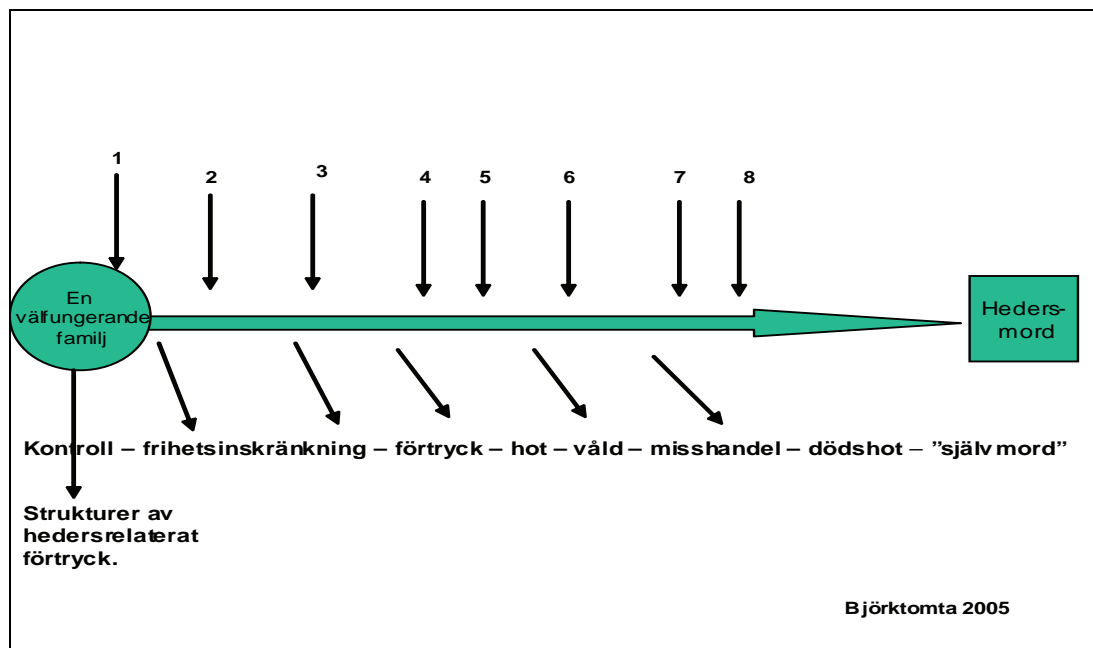
---

²² Företrädesvis inom handeln; mataffär, kafé eller liknande.

- "Våldet ses och uttalas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa kvinnors olydnad, bevara familjens heder och värna om släktens sociala överlevnad.
- Hedersstänkandet har en avgörande roll.
- Ett rykte kan vara tillräckligt skäl för bestraffning.
- Våldet är framför allt
- **psykiskt:** kränkning, skuld- och skambeläggning, förödmjukelser, nedvärdering, undandragen kärlek och omsorg, förföljelser, hot.
- **socialt:** isolering, förbud att delta i normala aktiviteter i samhället, tvång till avvikande klädsel, avvikande beteende, ekonomiskt nöd, ofrivilligt bortförande.
- **sexuellt:** i förlängningen är våldet ofta även sexuellt som exempelvis tvång till oönskat sex med okänd/oönskad person genom äktenskap.
- **fysiskt:** från örfil till mord.

I arbetet med att analysera och tolka de unga kvinnornas berättelser har jag utgått från ovanstående definition tillsammans med FNs deklaration om mänskliga rättigheter (1948), kvinnokonventionen (1979) samt barnkonventionen (1989). Efter en sammanfattande tolkning utifrån de unga kvinnornas berättelser har jag gett dem en ungefärlig placering i bilden av så kallat hedersrelaterat förtryck och våld som ett kontinuum. Det är dock fullt möjligt att kvinnorna själva hade valt en annan plats längs med pilens riktning.

Bild 3. Så kallat hedersrelaterat förtryck och våld som ett kontinuum

Den stora spännvidden som blir synlig när vi placerar de unga kvinnorna längs pilens sträckning märktes också tydligt i deras berättelser. Samtliga beskrev att de levde med någon form av begränsningar och kontroll. Men medan några beskrev varma, tillgivna familjerelationer med kärleksfulla

föräldrar kunde andra berätta om stark kontroll, hot och misshandel. Två av dem hade blivit misshandlade²³ av familjemedlemmar och utslängda hemifrån. En beskrev en situation som jag definierat som psykisk misshandel där pappan tagit avstånd från dottern, när hon blev gravid, genom att sluta tala med henne.

I pilens skaft har jag placerat en ung kvinna som beskrev sin familjesituation med övervägande positiva förtecken. Men vid en närmare granskning av hennes berättelser fanns tydliga spår av vad jag kallar för hedersrelaterade strukturer med föreställningar som påverkade hennes självbild och begränsade vissa delar av hennes dagliga liv. De fyra som är placerade däremellan beskrev familjesituationer med varierande begränsningar och frihetsinskränkningar tillsammans med uttalade och outtalade hot. Kvinnornas ålder har varit en viktig faktor när jag tolkat deras situation. Jag har således bedömt den kontroll och de begränsningar som de myndiga kvinnorna beskrev som ett allvarligare förtryck, med utgångspunkt från föräldrabalken, än vad jag hade gjort om de varit yngre.

Under bearbetningen av materialet har några gemensamma teman kunnat urskiljas i berättelserna. Teman som kan kopplas till utsatthet och som tillsammans pekar på att de unga kvinnorna lever i familjer med vad man skulle kunna kalla för hedersrelaterade strukturer utifrån ovanstående definition. Dessa teman är:

- Patriarkala²⁴ pappor
- Sexualiteten – förbjudet område
- Kärleksideologin²⁵ och vikten av att göra det i ”rätt ordning”
- Hedersstrukturernas konsekvenser
- Samhällets stöd och insatser?

---

²³ Båda två hade, eller hade haft kontakt med socialtjänsten vid tidpunkten för intervjuutifället.

²⁴ Användningen av begreppet patriarkal syftar här endast på relationen mellan generation och kön i familjen. Den utesluter inte att det finns patriarkala pappor i andra typer av familjer. Jag utgår från Thernborns definition av patriarkat: ”Patriarchy refers to generational and to conjugal family relations or, more clearly, to generational and to gender relations. --- The core of patriarchal power was, above all, that of father to daughter and of husband and wife” (2004:13). Detta innebär att jag valt att lyfta fram dotterns förhållande till pappan. Av tidsbegränsningar har jag inte haft möjlighet att ge en djupare bild av mammans roll.

²⁵ Syftar på uppfattningen om att sexualiteten hör hemma inom ramen för en kärleksrelation. Kärlek och förälskelse legitimerar sexuell samvaro och samlag är ett uttryck för känslomässig gemenskap. Forsberg (2005) beskriver att denna uppfattning har varit en dominerande norm kring sexuella relationer i Sverige men att en förändring i normsystemet har skett under de senaste decennierna i riktning mot en större tillåtelse för sex utanför en fast kärleksrelation.

För att undvika att de unga kvinnorna blir identifierade har jag valt att inte använda några namn. Istället har jag namngett citaten med versaler i alfabetisk ordning. Min bedömning är att det intressanta är *vad* som sägs, inte *vem* som säger det. Mitt material pekar inte på några samband mellan etnicitet, religion eller tid i Sverige varför jag valt att genomgående kalla deras, eller föräldrarnas hemland för Ursprungslandet oavsett vilket land de kommer ifrån. Mina frågor är markerade med SB.

Patriarkala pappor

I samtliga berättelser fanns pappan närvarande i så gott som samtliga teman. Men bilden av pappan som de unga kvinnorna beskrev bestod av både gemensamma och särskiljande drag. Samtliga beskrev pappan som sträng, kontrollerande och den som bestämde (mer eller mindre). Några beskrev att de var strängt kontrollerade och att deras rörelsefrihet var starkt begränsad. En berättade att hon var tvungen att ta ett stort ansvar för ett yngre syskon med hämtning och lämning på dagis samt passning under eftermiddagen tills föräldrarna kom hem. Ett par beskrev hur pappan upprepade gånger ringde för att kontrollera var de var någonstans, vem de träffade och vad de gjorde. Flera beskrev att föräldrarna, främst pappan ogillade att de talade i telefon på kvällar och helger.

A: Liksom sträng. Ska hålla koll på mej hela tiden då jag... han blir till och med irriterad om jag pratar i telefon oftast och bestämmer. Vad ska jag annars göra? Jag sitter ju bara här? Jag vet inte... jag ska inte göra så mycket. Åhm, det är så det ska va! Han ska ha koll på mej hela tiden och jag ska inte göra så mycket...

B: Gå i skolan, bli läkare, inte gå ut. Lyda sin pappa, sina föräldrar vad dom än gör så ska man ändå gå tillbaka till dom. Vad dom än gör så ska man ändå be om förlåtelse. Även om det är dom som har gjort nånting, så gör man det.

Några hade också erfarenheter av en pappa som slår. En berättade om hur hon sett pappan, och mamman misshandla de äldre syskonen i familjen och att hon själv fått den första örfilen som femåring. En örfile som skulle lära henne läxan om att en dotter alltid lyder sin pappa.

C: Jag kommer ihåg vissa speciella örfilear, dom var meningen man aldrig skulle glömma... när man har gjort nåt dumt, till exempel sa nej till pappa. Jag kommer ihåg första gången. Då hade jag inte, det var bestämt liksom att pappa ska man aldrig säga nej till. Det var nåt han hade sagt att jag skulle gå ut och göra, då sa jag nej. Det viktiga är, den örfilen ska jag aldrig glömma!

Ett annat gemensamt tema som berörde döttrarnas relation till papporna var att många av dem aldrig konfronterat pappan angående de gränser och restriktioner som fanns, uttalade eller outtalade i familjen. Några menade att de inte vågade, andra beskrev hur de ljög och manipulerade för att undvika att hamna i konfrontation med pappan. I några fall menade döttrarna att det inte handlade om begränsningar utan att de själva inte *ville*, exempelvis gå

på diskotek, använda alkohol eller flytta hemifrån när de var myndiga. De gånger som döttrarna hade trotsat gränserna hade detta skett i smyg. Så här berättar en om hur hon trodde att pappan skulle reagera om han på omvägar fick veta att hon hade en pojkvän.

D: Jag tror inte... han skulle sätta sig ned och prata med mej... och sen så ... alltså han är bra på att prata och så. Han skulle väl få ut det på nåt sätt... och sen så... ja... det är svårt att tänka, för jag har aldrig, jag har aldrig bråkat med min pappa riktigt. Så det är svårt att tänka... att han skulle slå mej...

SB: Du har aldrig bråkat med din pappa?

D: Nej...

SB Du har aldrig vågat testa gränserna?

D: Alltså, jag har tjafsat med honom, jag har sagt emot och så men alltså, min pappa han är så snäll. Alltså, så han är väldigt, väldigt snäll och jag vet liksom vad man inte ska säga, vad man ska undvika att säga vissa saker till honom...

SB: Vad är det du undviker att säga till honom?

D: Alltså, jag kan inte svära, jag kan inte be honom dra åt helvete... så

Även om samtliga berättade om kontroll och begränsningar i olika omfattningar var det också några som kunde beskriva andra och mer positiva sidor av sin pappa.

E: Jag vet bara att när jag var jätteliten att jag och pappa brukade gå... det finns stora marknadsbasarer där (i ursprungslandet) och där säljer dom alla möjliga saker, frukt som kött som grönsaker... allting där. Jag har ett minne av att min pappa brukade ta mej, jag var jätteliten då, jag var tjock när jag var liten (fnissar). Han brukade bära mej. Sen köpte vi jättestora meloner, dom var så här stora (visar med händerna) Jag älskar meloner. Sen brukade han ta den ena på ena axeln och mej på den andra och så gick vi hem så där... så det minnet har jag...

F: Ok... han har skämt bort mej väldigt mycket... men jag har varit pappas flicka. Ähm, jag har alltid sett pappa... alltså pappa har alltid varit... en trygg, bekväm människa och det har satt sina spår i mej... och när man, alltså när jag, nu i framtiden när jag är, alltså i närheten av min pappa så känner jag mej lugn och trygg och det är jätteskönt. Så vill jag att mina barn också ska känna.

Bilden av den patriarkala pappan är, som ovanstående citat visar, inte helt samstämmig och unga kvinnornas berättelser pekar på att kontroll, begränsningar och hot kan finnas i samma familjer där döttrarna även beskriver sina pappor som föredömen och någon de litar på²⁶. Men även om några av de unga kvinnorna hade en positiv grundton till sin pappa fanns det områden i samtliga familjer som var tabu och som det var absolut förbjudet att prata om.

---

²⁶ Liknande slutsats drar Paulina de los Reyes (2003) i en rapport där hon beskriver hur latent dödshot kan samsas med kärlek och tillgivenhet i familjerelationer där pappans makt över dottern aldrig ifrågasätts.

Sexualiteten – förbjudet område

Vi kommer nu in på kärnan i de hedersrelaterade strukturerna, nämligen sexualiteten och kanske då främst ungdomssexualiteten och sexualitet utanför äktenskapets ramar. Men även om detta var ett område som samtliga unga kvinnor ansåg var ett förbjudet område, var det dock inga svårigheter att prata med de unga kvinnorna om detta vid intervjutillfällena. Samtliga intervjuer genomfördes på ungdomsmottagningen, en plats där det är tillåtet att prata om ungdomssexualitet. Däremot var alla överens om att sexualitet var något man inte pratade om med sina föräldrar, framförallt inte med pappan. Ungdomssexualitet och sex utanför äktenskapet var strängt förbjudet. Några förklarade att de inte ens fick prata med killar eller ha killkompisar.

G: ...Han (pappan) var arg och han, han bara... "jag visste så här att du har pratat med en kille. Inte ens säga hej, inte ens i din egen skola, en kil... en klasskamrat om det är en kille. Du får inte ens säga hej till honom. Du får inte titta på en kille, ingenting. Får jag höra nåt sånt från nån att dom sett dej prata, säga hej till en kille, vad som helst som har med en kille att göra så kommer jag att döda dej"... så det handlar mer om vad folk ska se...

SB: Men vad är det som är så hemskt om du skulle prata med en kille?

G: Ingen aning, jag vågar inte fråga honom. Jag sa bara ok (snörvlar).

Anledningen till förbudet att ha kontakt med det andra könet menade man var att familjens rykte kunde bli skadat, vilket skulle innebära en stor skam för familjen. De beskrev hur det i familjerna fanns en både uttalad och ibland outtalad regel och norm om att döttrarnas uppförande, det vill säga om hon förlorade sin oskuld, kunde skada familjens anseende, och då syftade man främst på anseendet inom släkten, i Sverige och i ursprungslandet, men också hos den egna etniska gruppen. Föreställningen om vikten av familjehederns bevarande fanns hos både de kristna och muslimska familjerna. En 20 årig kvinna beskrev att föräldrarna skulle bryta kontakten med henne om hon flyttade hemifrån utan att vara gift eller flyttade ihop med sin pojkvän.

H: Ähm, enligt svensk lag så får jag flytta om jag vill, men enligt min pappa och mammas egen lilla lag så får jag inte det. Ähm... för det skulle innebära skam! Att jag drar skam över familjen. -- Inför släkt och vänner.

De kvinnor som jag intervjuat har varit mellan 16 och 20 år men för ingen av dem har det varit accepterat inom familjen att man har sex innan man är gift. Enligt de unga kvinnorna var det ingen av papporna som hade vetskap om att deras döttrar hade en pojkvän. I några familjer uttalades det högt att det var förbjudet och flera kunde berättade om pappans uttalade hot. I andra familjer var det en outtalad norm att unga (ogifta) kvinnor inte pratar eller umgås med pojkar och framförallt har man absolut inte sex före äktenskapet.

I: ... För han (pappan) hade sagt det till mej innan. Han sa "att jag accepterar vad som helst men inte pojkvän. Om jag får höra att du har pojkvän eller nåt då kommer jag att döda dej och honom". -- Jag får absolut inte ha pojkvän för min pappa. Och jag får inte vara ute sent och sånt och om jag ska gå nånstans så måste han veta vem det är med och exakt vart jag ska va och ibland ska han plocka upp mej och sånt... -- ... han skulle, jag vet inte exakt, döda mej, jag vet att han skulle liksom misshandla mej så allvarligt han kan. För om folk vet om det också... då är det hur stor skam som helst...

Samtliga unga kvinnor betonade betydelsen av att "folk", det vill säga andra medlemmar i den etniska gruppen inte fick kännedom om att de hade pojkvän eller träffade killkompisar. Det skulle innebära skam för familjen och skada familjens heder. Men samtidigt kunde ingen av unga kvinnorna med säkerhet berätta hur deras pappa *egentligen* skulle reagera om han fick veta att dottern hade en pojkvän och hade haft sex. Detta skapade en osäkerhet hos dem som också hindrade dem i deras vardagliga liv.

J: Om det är så här skam för familjen om jag skulle ha sex och ... alltså typ... så... alltså jag vet inte... jag vet inte... om han skulle... om jag skulle ha sex med en kille och säga det till min pappa. Alltså, jag vet inte om han skulle slå mej...

SB: Du tror det?

J: Jamen, det är självklart, ähm tror jag.. ja... men jag vet inte om han alltså, skulle begå hedersmord, så... för jag tror också att han skulle tänka på ryktet. Alltså för att det är också väldigt, väldigt viktigt, ryktet. Ähm, alltså, dom skulle tänka... aam... hans tjej... hade sex... och det skulle... alltså det skulle bli en stor... alltså det skulle bli större än vad det är. Skulle jag bara säga att jag hade sex och han slog mej så skulle det lätta för honom. Men då håller det fortfarande sej inom familjen... skulle han mörda mej eller nånting, skulle det komma ut och då vet alla att jag haft sex...

Kärleksideologin och vikten av att göra det i "rätt" ordning

I flera av de unga kvinnornas berättelser fanns kärleksideologin som ett starkt tema. De tecknade en bild av att man träffar en kille, blir kär och så presenteras han för föräldrarna, alternativt så "knackar han på dörren" till de presumtiva svärföräldrarna och ber om dotterns hand. I bästa fall blir han godkänd av föräldrarna och dottern. Därefter förlovar man sig, ställer till bröllop och så kommer barnen. Denna bild menade man var deras egen men flera poängterade vikten av att för föräldrarnas och familjens skull, göra det i "rätt ordning". Samtidigt planerade alla att skaffa sig en utbildning och arbete i framtiden. Men det fanns en flicka som hade en något annorlunda bild. Hon kunde tänka sig att bo ihop innan hon gifte sig, men i övrigt skulle allt ske i "rätt" ordning.

K: Jag hade väl tänkt liksom, att jag är tillsammans med en kille, vi ska va tillsammans flera år innan vi förlovar oss. För förlovad är man liksom och sen så gifter man sig. Man kan alltså bryta en förlovning, men om man lever med en väldigt länge och man har varit tillsammans väldigt länge och sen lever ihop, då är det. Då får man se alltså, vad tyckte jag liksom, och det är då man kan besluta sig om en förlovning och ett giftermål.

Ingen av unga kvinnornas nuvarande pojkvänner var godkända av papporna. Ett par berättade att mamman visste om och hade accepterat att de hade en

pojkvän. Ingen av mammorna visste dock om, och hade heller inte (enligt de unga kvinnorna) accepterat att döttrarna hade sex med pojkvännen. Några mammor och i vissa fall även en bror visste om dotterns/systemens pojkvän men samtliga höll detta hemligt för maken och pappan. En beskrev mammas önskan att dottern skulle göra det i "rätt" ordning. Två av de åtta intervjuade unga kvinnorna uttryckte att de kunde lita på att de kunde få stöd från sin mamma. En av dem räknade också med stöd från pappan om något (till exempel en oönskad graviditet) skulle hända.

L: Jag vet att hon skulle helst vilja att jag väntar till när jag verkligen, verkligen älskar och verkligen vill leva mitt liv med (innan sexdebuten). Men om det skulle va att det blev några problem då vet jag att min mamma skulle ställa upp för mej och min pappa också, men det skulle va väldigt obekvämt, väldigt obekvämt, det skulle det.

Under samtalen om pojkvänner och att ha sex innan man är gift märkte jag att många hade en uppfattning om att "alla" svenska ungdomar sexdebuterar innan de fyllt 15 år²⁷ och att "alla" svenska ungdomar pratar med sina föräldrar, både mamman och pappan om när och hur de har sex med sina pojk- respektive flickvänner²⁸. Detta pratade vi en del om.

Den grupp unga kvinnor som jag har intervjuat hade samtliga en pojkvän. Som jag uppfattade det var det för många den första pojkvännen och också den första som de hade haft sex tillsammans med. De hade haft sällskap från drygt ett halvt år upp till två, två och ett halvt års tid. En bodde i sina föräldrars hus med sin ettåring som hon hade delad vårdnad med barnets pappa om. Hennes pappa (morfar) uttryckte dock sitt ogillande genom att vägra prata med dottern. En annan berättade om en abort som hon gjort utan föräldrarnas vetskap, men med pojkvännens stöd. Flera av de unga pratade också om sina nuvarande pojkvänner som en presumtiv äkta man. Ett par hade också långtgående planer på hur de skulle gå till väga för att kunna få föräldrarnas tillåtelse att gifta sig. Men det fanns också flera som var osäkra på sin pojkvän. Även om han hade haft sex med flickvännen hade han samtidigt uttryckt att han bara kunde tänka sig att gifta sig med en oskuld. För någon innebar det här en stor osäkerhet och hon överlät åt pojkvännen att bestämma om de efter ett par år skulle gifta sig eller inte. Ett par uttryckte att om de upptäckte att pojkvännens värderingar inte stämde med deras egna var de beredda att avsluta förhållandet.

---

²⁷ Under 1990-talet låg den generella nivån för samlagsdebut mellan 16-17 år. Unga kvinnor var i allmänhet närmare 16 år och pojkar närmare 17 år. Samtidigt finns det andra studier som visar att 8 procent av unga kvinnorna och 12 procent av männen debuterade någon gång mellan 20-24 års ålder (Forsberg 2006).

²⁸ En kort rundfrågning bland några "svenska" tjejer som satt i väntrummet på ungdomsmottagningen i Huddinge samt personalgruppen där, visade att det är ok att föräldrarna vet om att man har pojkvän, att man sover i samma rum och då är det underförstått att man kanske också har sex. Däremot var det ingen som pratade med sina föräldrar eller sina tonåringar om hur och när ungdomarna har sex.

M: Jag frågade honom (pojkvännen) liksom, "spelade det nån roll för dej att jag var oskuld?" och han sa ju liksom. "ja", och då blev jag liksom, jamen, herregud, det tycker jag inte om liksom, jamen, vad spelar det för roll? Men du har ju haft sex till höger och vänster. Varför skulle inte jag kunna få ha det? "Jamen, så funkade det inte för såna tjejer." Och då blev jag, jag blev lite ställd när han sa så. För jag hade verkligen inte sett honom som en sån. Men det finns tydligen hos väldigt många invandrarkillar, att dom vill ha en, liksom en ren tjej. En orörd liksom. Dom tycker det är väldigt speciellt. Så men samtidigt så vet jag att han är bra på så många andra sätt också att, att det där, jag vet inte, det där lilla. Jag vet inte riktigt vad jag ska säga om det faktiskt, för jag tyckte inte om att han sa så. Men samtidigt så vet jag att om det skulle bli så att jag märker att han går över gränsen, att våra värderingar verkligen krockar med varandra då skulle liksom, då finns ingen annan utväg än att göra slut.

Hedersstrukturernas konsekvenser

Som jag tidigare beskrivit fanns det en stor spännvidd mellan berättelserna som tyder på att gruppen lever med olika grader av begränsningar och kontroll. Det fanns också några som tecknade en mer positiv bild av sina familjer och pappan. Denna paradox kan medföra svårigheter för utomstående att upptäcka och förstå vad det innebär att växa upp och leva i familjesystem med så kallade hedersstrukturer där kärnan är särskiljandet av könen och kontrollen av de unga kvinnornas sexualitet. I mina samtal har jag bett dem beskriva vilka konsekvenser det fått för dem att växa upp med den kontroll och de begränsningar som de berättat om. Jag har även efterfrågat vad som händer om de bryter mot de uttalade och outtalade regler som enligt deras beskrivningar finns i familjerna. Under bearbetningen av intervjuerna har jag kunnat urskilja vissa karakteristiska drag som speglar vad jag här kallar för hedersstrukturer. Det är fasta, tydliga könsroller och för döttrarnas del handlar det om (total) lydnad gentemot föräldrarna, främst pappan. De beskriver också en begränsad frihet både när det gäller sitt sociala liv men framför allt när det gäller deras sexualitet.

N: Nej, jag vet inte. Jag måste inget göra... jag vet inte... alltså det är inte så mycket. Bara det att jag ska lyda honom, jag ska vara hemma i tid. Sen så bryr han sig inte så mycket mer. Ja, jag måste gå i skolan, gå ut gymnasiet.

SB: Vad händer om du gör det du inte får göra?

N: Jag har inte... jag har lydigt honom för det mesta så jag vet inte men...

SB: Förutom pojkvän, men det har du gömt...

N: Mmm, ja, liksom han vet liksom inte om det jag inte får göra som jag ändå har gjort, så han vet inte om så mycket. Men om han är fortfarande som förut, hur det var... hur mina sys, äldre syskon... och jag har sett hur dom blivit behandlade och det är ju stryk.

En av de unga kvinnorna (hon var nästan 19 år) hade vågat trotsa en gräns som hennes mamma hade dragit upp angående tiden då hon skulle komma hem från en fest. Mamman hade bestämt att dottern skulle vara hemma halv tolv varpå dottern hade protesterat och menat att det var då festen (och det roliga) började. Mamman poängterade då att om dottern gick, om hon tyckte festen var viktigare än att lyda sin mamma så behövde dottern inte komma tillbaka.

O: ... och jag gick till festen i alla fall och så tänkte jag att, jamen, jag kanske ska dra vid tolvtiden, men att, det var då allting började. Det var då allt kul började och då tänkte jag. Men nej, då går jag inte. Jag sover hos dej (kompisen). Näst dag ringde jag till henne (mamman) och sen sa jag att "kan jag komma hem?" Nej, men att så tyckte hon att, "jag har packat dina kläder. Du kan ju komma och hämta dom".

Som vi kan se i ovanstående exempel får dessa så kallade hedersstrukturer konsekvenser för unga kvinnornas liv och utveckling. De beskriver hur de tvingas ljuga och manipulera för att kunna skapa sig ett eget handlingsutrymme. En strategi som flera använde sig av för att "överleva" och leva inom dessa strukturer var att hela tiden tänka i konsekvenser. "Om jag trots allt går på festen, vad händer då? Blir jag utslängd hemifrån? Om någon "ursprungsländare"²⁹ ser mig och min pojkvän när vi går på stan? Vad händer då? Dödar pappa mig? Misshandlar han mig? Blir jag utslängd hemifrån? Kommer jag att bli utfrusen av familjen och släkten?" Detta var frågor som de intervjuade unga kvinnorna funderade på och kalkylerade med när de gjorde sina val i vardagen. Det var också några som menade att kontrollen och begränsningarna också medfört isolering från jämnåriga.

P: (med gråt i rösten) Jag har ju... alltså det är ju inte så att jag aldrig, aldrig pratar med dom (kompisarna), men det är inte som förut att man träffar dom dagligen och pratar med dom dagligen. Men jag har en som jag fortfarande kan prata med dagligen. Så är det, alltså jag orkar inte med flera... jag orkar inte förklara för folk, hon vet liksom hur det är. Hon vet exakt alla mina regler och sånt så det är skönt med henne. Men annars är det så jobbigt att alltid behöva förklara för alla att, nä, jag kan inte och hit och dit.

Q: Alltså, det är enda jag tänker är hur jobbigt det är. Att jag bara vill komma undan det, det är det enda jag tänker på hela tiden, varje dag (snörvlar). Typ, hela tiden nån möjlighet att slippa allt det här. Ha nån möjlighet att komma bort från allting. Skulle göra vad som helst för det. Så himla jobbigt.

De som hade bröder kunde berätta om hur dessa haft större frihet än vad de själva hade haft under uppväxten. De förklarade också hur föräldrarna ansåg att bröderna var mer kapabla att ta ansvar för sina liv än vad man ansåg att systrarna var. Några uttryckte också en förståelse för föräldrarnas ängslan om att farorna ute i samhället skulle vara större för döttrar än för söner. Ett par unga kvinnor berättade om föräldrar som strävade efter jämställdhet mellan sina söner och döttrar. Men de berättade också om föräldrarnas svårigheter att släppa tankarna på familjehedern och på vad "de andra" i släkten eller den etniska gruppen skulle säga. I ett par familjer där kontrollen var mindre och där föräldrarna hade uttalat en önskan om att deras barn skulle få växa upp under jämställda förhållanden kunde man ändå se att spåren av hedersstrukturerna fanns kvar. Föräldrarnas ambivalens inför önskan om jämställdhet mellan döttrarna och söner, och rädslan för att förlora familjens heder hade man löst genom att ge sonen fler restriktioner med hänvisning till dotterns handlingsutrymme och hennes betydelse för familjens heder.

---

²⁹ Syftar på flickans och hennes föräldrars etniska ursprung. Det var farligare, värre om någon "ursprungsländare" såg flickan med en pojkvän än om andra uppmärksammade dem.

R: Pappa tycker också att det är ingen idé att göra skillnad på oss (son och dotter)... att skilja på oss. För jag har växt upp med att vi ska vara jämlika och då vet han att jag säger emot för jag vet att jag kan prata med mina föräldrar. Jag kan diskutera med dom och komma fram till något vettigt, men samtidigt så märker jag själv att min mamma har sagt att "du får göra det din bror gör" ... men... hon har samtidigt sagt till honom att "jag vill inte att du tar hem tjejer, att dom sover över här för då får din syster göra samma sak"... och då är det liksom typ att då får inte du göra det, så gör inte hon heller det. För hon vet nämligen att varken min pappa eller min bror skulle tycka om det. För även om vi kommit hit (till Sverige) och det blivit bra då och jag kan berätta om mina pojkvänner, då har jag mina gränser. Jag märker att även om min bror skulle komma hem jättefull och han kan säga att han var ute och söp med sina kompisar... jag kan inte göra det. Inte för att jag tror att ... jag vet inte om det har med det att göra att jag är tjej... Utan mina föräldrar tror inte så om mej bara liksom. Dom tror att jag är så mycket smartare... än så.

Samtliga unga kvinnor som jag intervjuat definierade sig själva som invandrare och med sitt eller sina föräldrars ursprungsland, oavsett om de var födda i Sverige eller inte. Ingen av dem definierade sig i första hand som svensk. Några berättade hur de under tonårstiden mer och mer börjat definiera sig med sin eller föräldrarnas ursprungsetnicitet och några också som invandrare. Flera uttryckte också en ambivalens inför denna dubbla kultur- och etniska tillhörighet. Några lyfte fram positiva sidor som att de fått en ökad kulturkompetens som hjälpte dem att förstå undertexter i olika sammanhang. Men de berättade också om en vilshenhet när det gällde den egna identiteten. Skulle de räkna sig som svenskar eller som "ursprungsländare"? Några hade familjer där man uttryckte sig negativt om svenskar och "svenskheter" vilket ytterligare försvårade situationen för unga kvinnorna och flera beskrev sig som lite "udda" i sin familj och menade de att de blivit "försvenskade". Samtidigt hade alla tagit ett beslut i riktningen mot vad man kallade för "det svenska" genom att ha en pojkvän och att ha sex trots att de ännu inte var gifta.

När jag bad dem beskriva skillnaden mellan att växa upp och leva så som de hade beskrivit för mig jämfört med andra ("svenska") vänner som inte hade samma kontroll och restriktioner hemma, menade några att skillnaden inte var så stor. Den enda skillnaden var att de inte fick ha en pojkvän. Andra hade sämre erfarenheter och uttryckte förtvivlan men också en längtan efter att kunna känna full tillit till sina föräldrar.

S: Jo, jag ser det så här – dom har ett liv – jag har inget liv! – - Jag är min pappas ägodel och jag ska svälja allt vad han säger och jag har ingen egen... ingen egen vilja. Jag får inte ha det, helt enkelt. Jag tänker som att dom är fria! Vad skönt det är (tårarna rinner).

Samhällets stöd och insatser?

Som vi sett i de här intervjuerna lever dessa unga kvinnor med varierande grader av hot, kontroll och begränsningar. Gränserna för vad de får och inte får göra bestäms till största delen av föräldrarna, främst pappan. Andra be-

tydelsefulla gränssättare som de unga kvinnorna nämnt är mamma, släkten, andra medlemmar i den etniska gruppen samt religionen och då har man hänvisat till både kristendom och islam.

En viktig del av Saraprojektet var att fånga de unga kvinnornas egna berättelser för att få kunskap om vilka behov av samhällets stöd och insatser som de uttryckte. De svar som framkommit i dessa intervjuer kan delas i två delar. Den ena delen rör föräldrarnas roll som gränssättare och (o)möjligheten att kunna förhandla sig till ett större handlingsutrymme inom familjen. Släkten och andra medlemmar i den etniska gruppen har nämnts som de största hindren för att de ungas möjlighet att skapa sig ett eget handlingsutrymme.

T: Nej... det finns ingenting... för det är jag och dom... som kan utveckla nånting. Om samhället lägger sej i blir det bara värre.

SB: Läger sej i? Hur tänker du?

T: Alltså, att dom kommer in i familjen och styr och ställer. Alltså för mej och för dom.

SB: Det skulle förvärra det för dej? Mmm, så det finns ingenting som någon utomstående skulle kunna göra för att stötta eller hjälpa dej?

T: Nej. Det är då om det är någon nära släkt, som mina svägerskor (som var svenska) som kan göra ett och annat. Det gäller att man får en bra kontakt med... i alla fall när i familjen som... ja...

U: I hans hjärna så är det ändå hans egna regler som gäller men när han ska prata framför folk då tycker han ja, man ska ha frihet till barnen och man ska anpassa sig efter Sveriges samhälle eftersom man har valt att bo här. Framför folk är han bra, att förklara sig själv så där. Men annars är han typisk invandrapappa.

Den andra delen rör deras möjlighet att på ett eller annat sätt bryta med föräldrarna och därmed också få en möjlighet att skapa sig ett eget liv. Några menade att föräldrarna hade anpassat sig till de svenska reglerna på så sätt att de accepterade 18-årsgränsen för när ett barn räknas som vuxen, men det gällde endast om barnet inte längre bodde hemma. För några var situationen så att så länge de var under 18 och/eller bodde kvar hemma var det föräldrarna som bestämde. När dottern väl hade flyttat till eget boende släppte föräldrarna, enligt de unga kvinnorna själva, kontrollen. Detta skulle innebära att ett eget boende kunde vara en möjlig väg för några att skapa sig ett eget handlingsutrymme. Några av dem beskrev att en flytt till eget boende skulle innebära att de bröt, mer eller mindre med familjen och därmed skulle även kontrollen och hoten upphöra.

V:... För så var det för min storasyster och storebror, att när man flyttar hemifrån då är det liksom, säger alltid min mamma Då tar man hand om sej själv. Då är det inte så att dom kollar till en varje dag, och hålla koll på allting, liksom. Då är man, då är man i fred. Eftersom jag har sett det på mina äldre syskon så... (snörvlar) det är så det funkar, så det är därför jag ser en stor möjlighet att slippa allt också. För då har man ju inte lika stor kontakt med familjen. Då blir man... liksom för sej själv.

Sammanfattande analys av de unga kvinnornas berättelser

Ett av momenten i Saraprojektet var att fånga unga kvinnors egna berättelser om hur det är att leva med begränsningar och kontroll av sitt sociala liv och sin sexualitet. Syftet var att med hjälp av deras berättelser kunna utveckla förslag på strategier och metoder för kommunens förebyggande arbete när det gäller så kallat hedersrelaterat förtryck och våld i Huddinge kommun.

Detta uppdrag visade sig dock innebära vissa komplikationer. Dels på grund av att de inte tillhör en klart avgränsad målgrupp, vilket medförde att det var svårt att hitta och få kontakt med dem. Dels på grund av att social kontroll och begränsningar samt våld inom familjen och så kallat hedersrelaterat förtryck och våld är känsliga områden, vilket inneburit att många av dem som jag haft kontakt med har avböjt att medverka i studien. Trots dessa svårigheter har jag under projekttiden haft kontakt med 16 unga kvinnor, med invandrarbakgrund, som själva uttryckt att de lever med olika grader av kontroll och begränsningar av sitt sociala liv och sin sexualitet. Hälften av dem har varit villiga att berätta sin historia för mig. Dessa har jag fått kontakt med genom personal på ungdomsmottagningen och inom den ideella sektorn som på olika sätt arbetar med hjälp, stöd och skydd för dessa unga kvinnor.

Denna studie baseras således på åtta intervjuer med unga kvinnor mellan 16-20 år som själva uttryckt att de lever med begränsningar och kontroll när det gäller sitt sociala liv och sin sexualitet. Underlaget är begränsat men mot bakgrund av de ovanbeskrivna svårigheterna med att finna kvinnorna och få dem att delta i studien måste detta ändå ses som ett relativt gott resultat. Några större generella slutsatser kan dock inte dras utifrån detta material. Resultaten och de slutsatser som lyfts fram får läsas som exempel på hur tillvaron för några unga kvinnor med utländsk bakgrund kan se ut i ett storstadsområde i Sverige idag.

I detta material har det inte gått att urskilja några samband mellan familjernas ursprungsland, religion, hur länge familjerna bott i Sverige, föräldrarnas utbildning och graden av kontroll, begränsningar, hot och misshandel³⁰. Det som tonar fram i berättelserna är i stället bilden av starkt, patriarkala familjer med klara föreställningar om mannens kontra kvinnans roll i familjen och med skarpa gränser mellan könsrollerna. I intervjuerna har det framkommit att det i familjerna finns en mycket stark övertygelse om vikten av att dottern bevarar sin oskuld fram till bröllopsdagen. Till detta ska även läggas familjernas starka betoning på att hålla sig till den egna etniska gruppens

---

³⁰ Liknande slutsats drar Paulina de los Reyes i en rapport (2003) där hon skriver "Föreställningen att förövaren är en nyanländ invandrare som inte har kommit in i det svenska samhället bekräftas inte av enkätsvaren" (a.a: 7).

normer och värderingar. Flera berättelser handlade om föräldrarnas rädsla för vad ”andra” (det vill säga, släktingar eller andra tillhörande den egna etniska gruppen) ska tycka och säga. I berättelser framkom även att det hos familjerna fanns en stark rädsla för att förlora familjens heder, att drabbas av skam, om någon (framförallt döttrarna/kvinnorna) i familjen gjorde något eller misstänktes göra något som skadade familjehedern. Det ”värsta” som kunde hända var att en dotter misstänktes för att ha sex innan hon var gift. I några familjer räckte det med att dottern sågs tillsammans med en pojke för att familjehedern skulle skadas³¹. Ändå hade de unga kvinnorna överträtt de gränser som gällde i familjerna. De hade en pojkvän, de hade haft sex med honom, men utan pappans vetskap

Även om samtliga informanters berättelser innehöll beskrivningar om begränsningar och kontroll fanns det stora variationer. Någon beskrev att hon fick ”gå ut och festa” ibland, några hade flera restriktioner och beskrev att de var starkt kontrollerade medan andra menade att de varken fick ha en egen vilja eller eget liv. Det som också blivit synligt är pappans roll som gränssättare och beslutsfattare. I samtliga fall var det viktigt att pappan hölls ovetande om dotterns pojkvän, medan mammornas roll varierade. I några familjer deltog hon i upprätthållandet av gränserna medan hon i andra familjer hade lierat sig med dottern och hade kunskap om dotterns pojkvän. Men i samtliga familjer gick en skarp gräns vid vetskapen om dotterns sexualliv. Ingen av de intervjuades föräldrar, varken mamman eller pappan visste om, (i vilket fall var det inget man uttalade högt) att dottern hade sex med sin pojkvän.

Den bild av den patriarkala pappan som de unga kvinnorna förmedlade spredde åt många olika håll och förföll ibland även vara motsägelsefull. Berättelserna pekar på att kontroll, begränsningar och hot kan finnas i samma familjer där döttrarna beskriver sina pappor som föredömen och någon de litat på³². Dessa motsägelser, som är en del av de så kallade hedersrelaterade strukturerna, kan påverka utomståendes möjligheter att upptäcka utsatta ungdomar. De kan även medföra svårigheter för utomstående att förstå vilka konsekvenserna blir för unga kvinnor (och pojkar) som växer upp i miljöer med, vad jag här har kallat för, hedersrelaterade strukturer samtidigt som man lever i ett samhälle där honnörsorden är individens frihet och självbestämmande. De konsekvenser som framkommit i intervjuerna har handlat om föräldrarnas, främst pappans, förväntan på döttrarnas totala lydnad, om att döttrarna tvingas ljuga och manipulera för att skapa sig ett handlingsut-

---

³¹ Åsa Eldén (2003) beskriver i sin avhandling betydelsen av blicken från den andre. Att det är hur andra uppfattar familjemedlemmarna som betyder något, inte vad man faktiskt har gjort.

³² Liknande slutsats drar Paulina de los Reyes (2003) i en rapport där hon beskriver hur latent dödshot kan samsas med kärlek och tillgivenhet i familjerelationer där pappans makt över dottern aldrig ifrågasätts. Även socialstyrelsen utvärdering av skyddat boende (Håkansson 2007) pekar på en stark och bestående familjanknytning hos den här målgruppen. Relationen till både mamman och pappan beskrevs som kärleksfull trots att pappan utsatt döttrarna för hot och våld.

rymme där de kan träffa vänner och pojkvänner. Flera beskrev även hur de lärt sig att tänka i konsekvenser inför varje val av handling. Samtliga unga kvinnor uttryckte också en osäkerhet över hur deras föräldrar (främst pappan) *egentligen* skulle reagera om de fick kännedom om dotterns pojkvän. Hur allvarligt var hans hot om att döda dem? Kanske var det bara tomma hot? Samtidigt refererade några till Fadimes Sahindals död, även om ingen menade att deras egen pappa skulle gå så långt. Detta skapade dock en osäkerhet hos unga kvinnorna och några beskrev även att kontrollen och begränsningarna hade medfört att de blivit isolerade eftersom de, mer eller mindre, tappat kontakten med sina jämnåriga vänner.

Syftet med intervjuerna var att få kunskap om unga kvinnornas situation för att kunna utveckla det förebyggande arbetet. Det vi kan konstatera utifrån det här materialet är att det finns familjer med invandrarbakgrund i Sverige idag som omfattar värderingar kring könsroller och kvinnoemancipationen, ungdomssexualitet (utanför äktenskapet) samt oskuldspromatit som kan beskrivas som starkt patriarkala och hedersrelaterade samt att dessa emellanåt krockar med både svensk lagstiftning, barnkonventionen, kvinnokonventionen och de mänskliga rättigheterna. Det har även framkommit att samtliga familjer (men också de flesta av de intervjuade unga kvinnorna) poängterade vikten av att dottern gifter sig med en man med samma etniska och religiösa tillhörighet som man själva har.

Vi kan också konstatera att dessa berättelser andas en viss hopplöshet beträffande möjligheten att förändra föräldrarnas inställning till döttrarnas handlingsutrymme. Många av de unga kvinnorna menade att en förändring både var otänkbar och omöjlig. Någon uttryckte till och med att situationen skulle bli värre om någon utomstående kom in i familjen för att försöka åstadkomma en förändring. Några deklarerade klart att föräldrarna skulle förskjuta dem och sluta träffa dem om de flyttade hemifrån innan de var gifta. Men ingen av de unga kvinnor som jag intervjuat uttryckte dock någon rädsla för att föräldrarnas kontroll, begränsningar, hot och våld skulle fortsätta när flickan väl hade fyllt 18 år och flyttat hemifrån och gift sig. En annan möjlig tolkning är att de unga kvinnor jag intervjuat var så unga att de ännu inte nått giftasmogen ålder. Dessutom hade ingen av papporna kunskap om döttrarnas pojkvänner. Vi vet inte vad som skulle hända om det kom till pappornas kännedom eller blev offentligt att döttrarna hade pojkvänner.

Resultatet av den här rapporten tillsammans med de utvärderingar som gjorts av skyddade boenden pekar på att det finns en mycket stor spännvidd på omfattningen av hot, kontroll, våld och misshandel som unga kvinnor som växer upp i hedersrelaterade strukturer lever med.

Den grupp som jag intervjuat skiljer sig från den grupp som placerats på skyddade boenden där flera vittnat om överhängande dödshot. Samtidigt framgår det genom de intervjuade kvinnornas berättelser att även ”mindre” kontroll och våld, uttalade och uttalade hot också i hög grad påverkade dessa unga kvinnors vardagsliv och utveckling.

Avslutande reflektioner över Sara-projektet

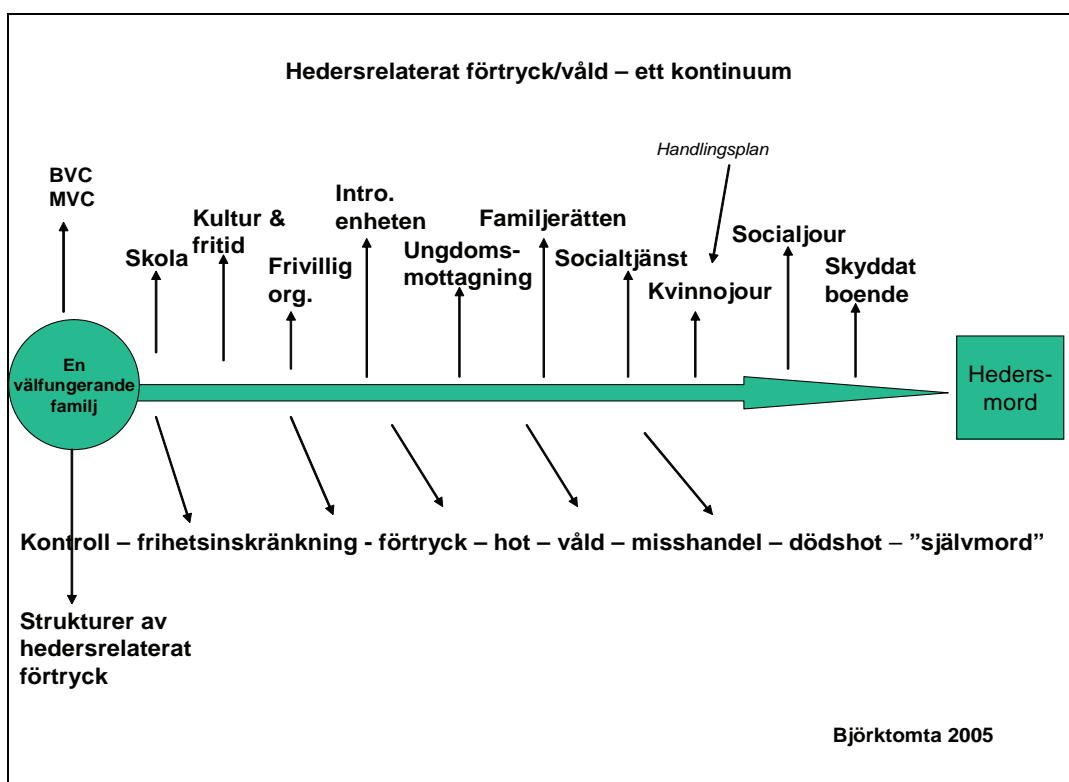

Syftet med Saraprojektet var att arbeta fram ett kunskapsunderlag för det förebyggande arbetet när det gäller hedersrelaterat förtryck och våld i Huddinge kommun. Detta arbete har genomförts med flera olika metoder och resultatet har redovisats i rapporten *Personalens möte med utsatta unga kvinnor* (Björktomta 2006) samt i den här rapporten.

Huddinge kommun har sedan våren 2003 haft en handlingsplan för unga kvinnor som drabbats av så kallat hedersrelaterat våld och är i behov av skydd. I en utbildningssatsning under samma år implementerades handlingsplanen på kommunens socialkontor och har sedan dess ingått i introduktionen för nyanställda socialsekreterare. Erfarenheterna från Sara-projektet visar dock att en enskild utbildningssatsning inte är tillräcklig för att täcka behovet av kunskap kring så kallat hedersrelaterat förtryck och våld. Två viktiga faktorer har kunnat urskiljas och det är för det första att personalomsättningen bland socialsekreterarna är hög varför kunskapen inte stannar kvar i personalgruppen. För det andra att området hedersrelaterat förtryck och våld är ett komplext fenomen och berör känsliga områden som kön, sexualitet, våld inom familjen, olika syn på familjen samt på barn och ungdomars uppväxt tillsammans med religion och etnicitet. Erfarenheterna från de tre projektåren pekar på att det krävs ett arbete på flera nivåer för att kunna bryta det hedersrelaterade förtrycket och våldet. Utgår vi från bilden av detta våld som ett kontinuum ser vi att det även krävs att arbetet sker på flera platser längs med pilens sträckning. Vilka metoder och tillvägagångssätt som ska användas bestäms bland annat av följande komponenter:

- Profession
- Uppdrag och mandat
- Lagar och regelverk
- Definition av begreppet hedersrelaterat förtryck och våld
- Placering längs med pilens sträckning
- Personalens förhållningssätt, inställning till målgruppen

Summan av dessa sex komponenter blir sedan avgörande för hur man bemöter unga kvinnorna och deras familjer, men påverkar även utformningen av arbetet. Eftersom det inte finns någon enhetlig definition av vad som är hedersrelaterat förtryck och våld har Saraprojektet valt att använda FN:s mänskliga rättigheter, Kvinnokonventionen och Barnkonventionen som utgångspunkt tillsammans med den svenska lagstiftningen, särskilt skollagen, föräldrabalken och brottsbalken.

I de förslag som Saragruppen arbetat fram och som presenterats i den här rapporten finns en skiss på hur ett vidare arbete av förebyggande karaktär inom kommunen skulle kunna utformas. Denna skiss ska läsas mot bakgrund av ovanstående bild av hedersrelaterat förtryck och våld som ett kontinuum.

De viktigaste erfarenheterna från Saraprojektet är för det första att avsaknaden av en enhetlig definition av begreppet hedersrelaterat förtryck och våld får konsekvenser för det sociala arbetet. Det skapar en osäkerhet för samtliga professionella som kommer kontakt med unga kvinnorna och deras familjer, men drabbar främst dem som arbetar med myndighetsutövning. För att underlätta arbetet har Sarateamet bildats i Huddinge kommun som en resurs för kommunens personal. För det andra visar erfarenheterna att den komplexa problematiken med hedersrelaterat förtryck och våld behöver angripas på flera nivåer och med olika metoder beroende av var på

ovanstående kontinuum den professionella befinner sig. För det tredje kan det konstateras att de unga kvinnorna själva uttrycker en viss hopplöshet när det gäller möjligheten att kunna påverka och förändra föräldrarnas inställning i frågor som rör döttrarnas sexualitet och bevarandet av deras oskuld, samt rädslan för att förlora familjens heder. Detta pekar på att tyngdpunkten på det förebyggande arbetet behöver ligga långt till vänster på ovanstående kontinuum och att de viktigaste aktörerna i detta arbete bland annat är mödravården, barnavårdscentralerna, föräldragrupper och förskola tillsammans med skolan, fritidsverksamheter och olika typer av frivilliga organisationer.

För det fjärde kan det också konstateras att några unga kvinnor uttrycker att möjligheten att få en egen bostad skulle kunna medföra att de fick större frihet och därmed också en möjlighet att skapa sig ett eget handlingsutrymme. Samtidigt beskriver de att detta skulle innebära att de med stor sannolikhet förlorade kontakten med sina familjer.

Arbetet med Saraprojektet har pågått i tre år och i projektsammanhang är detta en lång tid. Erfarenheterna från detta arbete visar dock att när det gäller området hedersrelaterat förtryck och våld är tre år en mycket kort tid. Resultatet från detta projekt har gett Huddinge kommun ett kunskapsunderlag för att kunna planera och utveckla det förebyggande arbetet för att motverka hedersrelaterat förtryck och våld. Men det är nu, när projekttiden är slut som det *egentliga* arbetet i kommunen börjar. Dessa satsningar kan sammanfattas i följande punkter:

- Bildandet av Sarateamet.
- Beslut om en revidering av befintlig handlingsplan för ”utsatta unga kvinnor”.
- Resursförstärkning på ungdomsmottagningen.
- Översyn av hur ungdomsmottagningens resurser bättre kan tas tillvara i kommunen.
- Utbildningssatsning av flera olika personalgrupper.
- Intern utbildningssatsning för samtliga inom socialtjänsten om den nyreviderade handlingsplanen, Sarateamet och om hedersproblematiken.

Ett fullt utvecklat förebyggande arbete omfattar varje enhet och verksamhet i kommunen som möter den här målgruppen med utgångspunkt från bilden av hedersrelaterat förtryck och våld som ett kontinuum. Varje enhet har utvecklat metoder för hur man ska kunna förebygga, motverka och förhindra detta förtryck och våld. De punkter som presenterats i den här rapporten är några exempel på arbetsmetoder och sätt att gå till väga som delvis används runt om i landet i dag och som man skulle kunna använda i kommunen. Tanken är att arbetet för att förebygga, motverka och förhindra så kallat

hedersrelaterat förtryck och våld ska bli en del av den ordinarie verksamheten. Ramarna är svensk lagstiftning, FNs mänskliga rättigheter, kvinnokonventionen samt barnkonventionen. Den övergripande målsättningen är att flickor och pojkar som växer upp i Huddinge kommun får möjlighet att själva skapa sina handlingsutrymmen.

Källförteckning

Bak, Maren. (2007). Utvärdering av Grynings skyddade boende för personer som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Rapport 58. Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Björk, Cornelia. (2007). *Värdegrunder för det svenska samhället – en kartläggning av tankarna bakom projektet samt identifikation av faktorer som kan påverka verksamhetens förmåga att lyckas*. Göteborg: Konkludo, www.muna.dahl@gunnared.goteborg.se

Björktomta, Siv-Britt. (2005). *Unga kvinnor, frihet och heder – om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr 37. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

Björktomta, Siv-Britt. (2006). *Personalens möten med utsatta unga kvinnor: Arbete med hedersrelaterat våld*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholm, Ersta Sköndal högskola, Huddinge kommun. www.ab.lst.se

Blennberger, Erik. (2005) *Etik i socialpolitik och socialt arbete*". Lund: Studentlitteratur.

Dahl, Muna. (2006). *Värdegrunder för det svenska samhället - Handbok för samtalsledare*. Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Dahl, Muna. (2006). *Värdegrunder för det svenska samhället – Handbok för studerande*. Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Eldén, Åsa. (2001). "Om hon lever vill människor ser mer och mer." Rykten, splittrad kvinnlighet och heder bland svenska kvinnor från Mellanöstern. *Sociologisk forskning nr 3- 4:115-147*.

Etikprövning av forskning. (2003). *Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor*. FS:2003:460: Utbildningsdepartementet.

FN:s mänskliga rättigheter (1948). www.manskligarattigheter.gov.se

Forsberg; Margareta. (2006). *Ungdomar och sexualitet – en forskningsöversikt år 2005*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.

Hanberger, Anders, Wikström, Eva och Mehdi Ghazinour. (2007). Hur fungerar skyddat boende? Delrapport 2, från den nationella utvärderingen av regeringens insatser mot hedersrelaterat våld. Maj. Umeå: UCER.

Holmberg, Carin. och Enander, Viveka. (2005). *Varför går hon? – om miss-handlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Ystad: Kabusa böcker.

Håkansson, Per-Arne. (2007). *Frihet och familj. En uppföljning av skyddade boenden för personer som hotas av hedersrelaterat våld*. Stockholm: Socialstyrelsen, IMS.

- Kvinnokonventionen (1979). *Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. (CEDAW)*. www.kvinnokonventionen.se
- Lindstein, Thomas. (2004). Att forska med pedagogisk inriktning om utsatta barn. Ur *pedagogik som vetenskap*. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Los Reyes, Paulina. (2003). Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll, mot unga kvinnor i Sverige. Norrköping: Integrationsverkets skriftserie IV. Nationellt konsultativt stöd (2005).
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2005). *Resursteam mot hedersrelaterat våld – stöd till myndigheternas insatser för utsatta ungdomar*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Schlytter, Astrid (2002). Reaktioner på unga invandrarkvinnors gränsöverskridande handlande – särskilt om arrangerade äktenskap. Ur Norberg, G. & Bernel, A. *Dubbel viktimisering? Invandrade brottsoffer i svensk kontext*. Rapport nov. 2001. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Sherefay, Sonia (2002). *Med barnen i våra hjärtan. Ett studiematerial för föräldrar med utländsk bakgrund*. Stockholm: Rädda Barnen.
- SSR. (2004) Etiska riktlinjer för socionomer. www.akademssr.se
- Therborn, Göran. (2004). *Between sex and power – family in the world, 1900- 2000*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Wikan, U. (2004). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront Förlag.
- Øvreeide, Haldor. (2001). *Samtal med barn – metodiska samtal med barn i svåra livssituationer*. Lund: Studentlitteratur.

HUDDINGE KOMMUN
Socialförvaltningen

Bilaga 1.

Sara-teamet i Huddinge – ett resursteam mot hedersrelaterat våld

I juni 2007 fattade Huddinge kommun beslut om att bilda ett Sarateam enligt följande beskrivning.

(Inspiration och vissa formuleringar i detta infoblad har hämtats från det pilotförsök, *Resursteam mot hedersrelaterat våld*, som Länsstyrelsen i Stockholms län drev mellan april 2005- april 2006).

Information om stöd till kommunens insatser för utsatta ungdomar

Målgrupp

Teamet är en konsultativ och operativ resurs för anställda inom socialförvaltningen i Huddinge kommun. Teamet är en konsultativ resurs för övriga anställda inom Huddinge kommun, främst inom barn och utbildnings- förvaltningen samt kultur- och fritidsförvaltningen.

Teamets uppgift

Finns till för samråd, stöd och vägledning inför hantering, bedömning och beslut i enskilda ärenden.

Medverka till matchning mellan behov/efterfrågan och tillgängliga resurser.

Finns till för operativa insatser tillsammans med ordinarie handläggare/tjänsteman inom socialförvaltningen.

Enskilda teammedlemmar kan vara en resurs för insatser vid akuta lägen.

Utgöra en resurs för information, utbildning och kompetensstöd.

Avgränsningar

Teamet är ett komplement till ordinarie verksamhet.

Teamet har inget beslutsmandat, varken i enskilda ärenden eller på strukturell nivå.

Teamet tar inte över en annan tjänstemans ansvar i enskilda ärenden.

Sammansättning

Teamet består av personer inom socialförvaltningen med särskilt intresse och kompetens kring hedersrelaterad problematik. Teamets medlemmar har deltagit i varierande längd i kommunens treåriga Sara-projekt och har god kännedom om olika faktorer som påverkar förekomsten av hedersrelaterat våld. Teamet har ett internt program för fortlöpande kompetensutveckling och uppdatering av kunskap och information.

Kontakt

Varje teammedlem kan kontaktas direkt på det telefonnummer eller den e-postadress som anges. Om det inte går att få kontakt direkt kan meddelande lämnas. Den teammedlem som får ett meddelande hör av sig tillbaka inom max 24 timmar (måndag till torsdag) eller under kommande måndag (för samtal som inkommer fredag, lördag, söndag).

Om den av teamets medlemmar som kontaktas så bedömer det, kan denne själv konsultera någon annan i teamet innan svar, synpunkt eller förslag lämnas. Den som kontaktas kan också hänvisa till annan av teamets medlemmar som är bättre insatt i frågan.

Om frågan gäller medverkan i utbildning, förordar teamet att två medlemmar ur teamet ställer upp.

Ekonomi

Teamets medlemmar utför de konsulterande och operativa insatserna inom ramen för sina ordinarie arbetsuppgifter och insatsen är därför kostnadsfri.

Konfidentialitet

I de fall teammedlemmarna kontaktas för rådgivning i sakfrågor, ska de inte behöva veta namn eller annan data som kan möjliggöra identifiering av den det gäller. Uppges sådana personliga uppgifter av den som ringer, får teammedlemmen inte föra dessa uppgifter vidare. Undantag är samråd med annan i teamet.

I de fall teammedlemmarna kontaktas för och deltar vid en operativ insats kring en enskild, gäller samma konfidentialitet som i det dagliga arbetet.

Dokumentation

Teamet kommer fortlöpande att föra statistik över sina insatser. Inga personuppgifter eller annat som riskerar att identiteten av den person insatsen gäller kommer att registreras.

I teamets statistik kommer följande registreras: typ av ärende eller frågeställning, enhet, funktion eller yrke för den som ringer, tidigare kontakt med teamet, insats från teamet, tidsåtgång för insatsen och eventuell annan relevant information.

Sara-teamets medlemmar

Öppenvård IFO

Nafi Cilgin, nätverksledare barnenhet IFO. Telefonnummer 535 316 07 alt 0709-750 429. E-post: se□ Arbetar med nätverksarbete i individärenden. Ställer upp för konsultation och operativa insatser som t ex hembesök eller individsamtal.

Birgitta Örjes-Svensson, kurator ungdomsmottagningen. Telefonnummer 535 379 92. E-post: birgitta.orjes-svensson@huddinge.se. Arbetar med alla typer av sex- och samlevnadsfrågor på mottagningen. Ställer upp för konsultation.

Gunilla Lundqvist, barnmorska ungdomsmottagningen. Tel: 535 379 96. E-post: gunilla.lundqvist@slpo.sll.se. Arbetar med sex- och samlevnadsfrågor. Ställer upp för konsultation, främst till MVC och BVC inom familjecentraler.

Eva Almassy, sjuksköterska MiniMaria. Tel: 535 31629. E-post: eva.vonalmassy@sll.se Arbetar med ungdomar med missbruksproblem. Ställer upp för konsultation.

Myndighetsutövning IFO

Maria Niemi-Börner, socialsekreterare ungdomsenhet IFO. Tfn: 535 376 22, 0709-750 364. E-post: maria.niemi-borner@huddinge.se Handlägger alla typer

av ungdomsärenden och speciellt ärenden där hedersrelaterad problematik finns. Ställer upp för konsultation.

Linda Hedlund, socialsekreterare ungdomsenhet IFO. Tfn: 535 376 46. E-post: linda.hedlund@huddinge.se Handlägger alla typer av ungdomsärenden och speciellt ärenden där hedersrelaterad problematik finns. Ställer upp för konsultation.

Familjerätt

Marianne Andersson, familjerättssekreterare. Tfn: 535 375 30. e-post: marianne.andersson@huddinge.se Handlägger alla typer av familjerättsärenden. Ställer upp för konsultation.

Myndighetsutövning AoF

Maj Törnlind, introduktionssekreterare, Introduktionsenheten. Tfn: 535 303 70, alt 0708-789 837. E-post: se□ Arbetar med introduktion av nyanlända flyktingar och utomnordiska invandrare. Ställer upp för konsultation och utbildning främst till Introduktionsenheten och övriga AoF.

Cherie Asaph, utredningsassistent introduktionsenheten. Tfn: 535 366 71. E-post: cherie.asaph@huddinge.se.

Moses Hadi, introduktionssekreterare, introduktionsenheten. Tfn: 535 303 94. E-post: moses.hadi@huddinge.se.

Grace Namazzi, socialsekreterare mottagningsenheten. Tfn: 535 377 17. E-post: grace.namazzi@huddinge.se .

Samordnare för Sara-teamet

Carina Thåström, utvecklingsledare IFO-staben. Telefon 535 376 07, 0708-790 025. E-post: carina.thastrom@huddinge.se. Arbetar med utvecklingsfrågor inom IFO. Samordnar och sammankallar teamet. Ställer upp för information om teamet och hänvisning.

Huddinge 2007-06-18

Länsstyrelsens rapportserie

Utkomna rapporter under 2008

1. BoJämt – om jämställdhet i fysisk samhällsplanering, socialavdelningen.
2. Flodnejonöga – utbredning och framtid i Stockholms län, miljöavdelningen.
3. Marin naturinventering av Nåttarö, miljöavdelningen.
4. Marin naturinventering av Stora Nassa, miljöavdelningen.
5. Båtlivets inverkan på havsbottnarna i Stora Nassa, miljöavdelningen.
6. Samhällsviktig verksamhet i Stockholms län, räddnings- och säkerhetsavdelningen.
7. Årsrapport 2007 - Informationcentralen för Egentliga Östersjön, miljöavdelningen.
8. Mnemosynefjärilen i Uppland – Historik och nuvarande utbredning, miljöavdelningen.
9. Barnuppdraget i Stockholms län, socialavdelningen.
10. När unga missbrukar – utred, agera och dokumentera, socialavdelningen.
11. Sammanställning av Bostadsmarknadsenkäten Stockholms län 2007, socialavdelningen.
12. Förorenade områden – inventering av gruvbranschen i Stockholms län, miljöavdelningen.
13. Strategier för enskilda avlopp – jämförande analys av arbetet i Stockholms läns kustkommuner, miljöavdelningen.
14. Utvärdering av Örebro Preventionsprogram. Fas 1 : Ett assyriskt/syrianskt kulturellt perspektiv i Södertälje, socialavdelningen.
15. Kunskapscentrum om små avlopp – en förstudie, miljöavdelningen.
16. Förbättring av enskilda avlopp inom Norrtälje kommuns skärgårdsområde, miljöavdelningen.
17. Universitet och högskolor i Stockholms län - läget i länet 2006, avdelningen för regional utveckling.
18. Betesdjur i Stockholms skärgård, miljöavdelningen.
19. Renare avlopp ger friskare hav – åtgärder för att minska enskilda avlopps påverkan på havsmiljön, miljöavdelningen.
20. Strategiska åtgärder mot belastning från enskilda avlopp – MIKE BASIN- modellen testad på Åbyån i Södertälje, miljöavdelningen.
21. Planeringsunderlag för åtgärder mot belastning från enskilda avlopp – utveckling av VeVa-verktyget genom studie av Åbyån i Södertälje, miljöavdelningen.
22. Jordbruket i Stockholms län – en statistisk sammanställning, miljöavdelningen.

Ungdomar som växer upp i Huddinge kommun ska ha möjlighet att själva kunna skapa sina egna handlingsutrymmen.

Huddinge kommun har mellan 2004 och 2007 drivit Saraprojektet, ett metod- och kompetensutvecklingsprojekt, med syfte att ta fram ett kunskapsunderlag för hur kommunen ska kunna arbeta för att förebygga så kallat hedersrelaterat förtryck och våld.

Erfarenheterna från de tre projektåren visar att en enskild utbildningssatsning bland kommunens personal inte är tillräcklig för att täcka behovet av kunskap om detta förtryck och våld. Den samlade erfarenheten visar att en grundläggande kunskap och förståelse om hedersproblematiken behövs inom samtliga delar av kommunens verksamheter.

*Fler exemplar av denna rapport
kan beställas från Länsstyrelsen
Socialavdelningen
Tel: 08-785 40 94, 785 41 94
Rapporten finns också som pdf på vår webbplats
www.ab.lst.se
ISBN 978-91-7281-321-2*

*Adress
Länsstyrelsen i Stockholms Län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tel: 08- 785 40 00 (vxl)
www.ab.lst.se*